

ВІСНИК

КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Загальнодержавне періодичне видання

Виходить шість разів на рік

Засноване

19 лютого 1997 року

Свідोцтво

про державну реєстрацію
Серія КБ № 2444

Засновник:

Конституційний Суд України

Адреса: 01033, м. Київ-33
вул. Жилянська, 14

Видавець:

Юридична інформаційна
компанія — «Юрінком Інтер»
Шеф-редактор **В. Ковальський**

Адреса: 04209, м. Київ-209
вул. Героїв Дніпра, 31-б

Редакційна рада:

І. Домбровський — голова,
В. Авер'янов, В. Кампо,
М. Козюбра, О. Копиленко,
М. Костицький, П. Мартиненко,
О. Мироненко, П. Пацурківський,
В. Пшеничний, П. Рабінович,
А. Селіванов, С. Станік,
П. Стецюк, В. Тихий,
П. Ткачук, Ю. Тодика,
Л. Чубар, В. Шаповал,
С. Шевчук

Завідувач редакційного відділу
Секретаріату Конституційного
Суду України —
В. Тичина
Тел. 238-10-32

Відповідальний секретар —
К. Пігнаста
Тел. 238-11-54

5-6/2006

© Конституційний Суд України, 2006

У НОМЕРІ

Вітання з нагоди десятої річниці Конституційного Суду України 3

СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Домбровський Іван Петрович, <i>Голова</i>	7
Пшеничний Валерій Григорович, <i>заступник Голови</i>	9
Станік Сюзанна Романівна, <i>заступник Голови</i>	11
Бринцев Василь Дмитрович	13
Головін Анатолій Сергійович	15
Джунь В'ячеслав Васильович	17
Дідківський Анатолій Олександрович	19
Іващенко Володимир Іванович	21
Кампо Володимир Михайлович	23
Колос Михайло Іванович	27
Лилак Дмитро Дмитрович	29
Маркуш Марія Андріївна	31
Мачужак Ярослава Василівна	33
Овчаренко В'ячеслав Андрійович	35
Стецюк Петро Богданович	37
Стрижак Андрій Андрійович	39
Ткачук Павло Миколайович	41
Шишкін Віктор Іванович	43

І. ДОМБРОВСЬКИЙ. Конституційний Суд України: початок нової каденції

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ 54

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ» 97

ВІТАННЯ З НАГОДИ ДЕСЯТОЇ РІЧНИЦІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**Голові Конституційного Суду України,
суддям Конституційного Суду України,
суддям Конституційного Суду України у відставці,
працівникам апарату Конституційного Суду України**

Шановні друзі!

Прийміть мої щирі вітання з нагоди десятої річниці Конституційного Суду України, утворення якого знаменує собою етап не лише в історії вітчизняної конституційної юрисдикції, а й в утвердженні конституційного ладу в Україні, основними засадами якого є демократичний, правовий, соціальний характер держави, визнання та забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України — самостійний, постійно діючий орган державної влади, невід'ємний елемент конституційного механізму її здійснення, важливий інститут захисту демократичних цінностей. Рішення і висновки, ухвалені ним, у більшості випадків засвідчували реальне забезпечення верховенства Основного Закону нашої держави. На оновлений склад Конституційного Суду України об'єктивно чекає багато роботи у зв'язку з тривалою перервою у здійсненні судочинства.

Бажаю суддям Конституційного Суду України, працівникам його апарату здоров'я, творчої наснаги, плідної праці на благо нашої Вітчизни в ім'я добра і справедливості.

З повагою

***Президент України
Віктор ЮЩЕНКО***

Високоповажні судді!

Сердечно вітаю вас, суддів Конституційного Суду України, високопрофесійний апарат Суду, з десятою річницею заснування органу, який зобов'язаний у сфері свого відання гарантувати верховенство права і забезпечувати єдину конституційну юрисдикцію в державі.

Суд покликаний відповідати високим суспільним очікуванням при остаточному вирішенні спорів щодо конституційного праворозуміння і тлумачення норм законів, захисту конституційних прав і свобод громадянина як вищої мети забезпечення державою життєвих інтересів кожної людини і умови захисту всіх конституційних цінностей демократичного суспільства.

Ця висока місія за пройдені роки не раз проходила перевірку практикою, коли Суд здійснював покладені на нього функції конституційного правосуддя і конституційного контролю, дбав про неухильне дотримання всіх приписів Конституції України, стандартів міжнародного права органами законодавчої, виконавчої і судової влади, їх посадовими особами.

Відзначення десятої річниці заснування Конституційного Суду України є не лише визнанням наполегливої праці кожного судді в царині конституційного правосуддя, а й початком нового етапу в служінні ідеалам Конституції України, принципам верховенства права.

Бажаю суддям Конституційного Суду України, працівникам апарату Суду міцного здоров'я, творчої наснаги, добра і родинного щастя, подальших успіхів у зміцненні конституційної законності в Україні.

***Голова Верховної Ради України
Олександр МОРОЗ***

Шановний Іване Петровичу! Шановні судді та працівники Суду!

Прийміть щирі вітання з нагоди десятої річниці запровадження конституційного судочинства в державі і початку діяльності Конституційного Суду України.

Друга каденція Конституційного Суду України починається у складі високопрофесійних досвідчених суддів. Попереду у нас з вами — вирішення складних і відповідальних завдань. Висловлюю впевненість, що високий професіоналізм суддів і їх відданість справі сприятимуть підвищенню ролі закону, захисту прав і свобод людини в нашому суспільстві, утвердженню в країні верховенства права та піднесенню міжнародного авторитету України.

Бажаю всім творчої наснаги, невичерпної енергії та великої мудрості у вашій діяльності на благо Українського народу.

Щастя, добра, здоров'я і благополуччя вам і вашим родинам!

***Прем'єр-міністр України
Віктор ЯНУКОВИЧ***

**СУДДІ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ
УКРАЇНИ**

*Суддя Конституційного Суду України
Голова Конституційного Суду України*

**ДОМБРОВСЬКИЙ
Іван Петрович**

Народився 1947 року в с. Цеханівка Красноокнянського району Одеської області.
1965 року закінчив професійно-технічне училище. Працював електрозварником. Проходив строкову військову службу.
1975 року закінчив юридичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова.
Фахову діяльність розпочав нотаріусом Кельменецької районної нотаріальної контори Чернівецької області. 1976 року обраний народним суддею Сокирянського районного народного суду тієї ж області.
З 1982 року працював головою Сторожинецького районного народного суду Чернівецької області, а з 1991 року — суддею Чернівецького обласного суду.
1997 року обраний суддею Верховного Суду України. З 2003 року — секретар Пленуму Верховного Суду України.
У листопаді 2005 року VII з'їздом суддів України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 4 серпня 2006 року. На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України обраний Головою Конституційного Суду України. Заслужений юрист України.

*Judge of the Constitutional Court of Ukraine
Chairman of the Constitutional Court
of Ukraine*

**Mr. Ivan
DOMBROVSKY**

Chairman Dombrovsky was born in 1947 in Tsekhanivka, Krasnookniansky district, Odesa region.
In 1965 he finished vocational technical school, then worked as an electric welder. He served a regular term in the army.
In 1975 he graduated from the Law Faculty of Odesa Ivan Mechnykov State University. He started his professional career as a notary at Kelmenetsky district notary's office in Chernivtsi region. In 1976 he was elected people's judge of Sokyriansky district people's court in the same region.
From 1982 he worked as the Chairman of Storozhynetsky district people's court in Chernivtsi region, and from 1991 he was a judge of Chernivtsi regional court. In 1997 he was elected Judge of the Supreme Court of Ukraine. From 2003 — the Secretary of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine.
In November 2005 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Seventh Congress of Judges of Ukraine. On August 4, 2006 he swore the oath. At the special plenary session of the Constitutional Court of Ukraine he was elected the Chairman of the Constitutional Court of Ukraine. Distinguished Lawyer of Ukraine.

*Суддя Конституційного Суду України
Заступник Голови
Конституційного Суду України*

**ПШЕНИЧНИЙ
Валерій Григорович**

Народився 1951 року в с. Таврійське Нікопольського району Дніпропетровської області в сім'ї учителя.
Трудову діяльність розпочав електрослюсарем у 1968 році. Проходив строкову військову службу.
У 1976 році закінчив Харківський юридичний інститут. У цьому ж році був обраний народним суддею Печерського районного суду м. Києва.
Деякий час працював у партійних органах, займався координацією роботи правоохоронних органів.
У 1982—1990 роках обіймав відповідальні посади в Управлінні справами Ради Міністрів УРСР.
З 1991 по 1997 рік — завідуючий Сектором правоохоронних органів, завідуючий Відділом з питань роботи правоохоронних органів та боротьби зі злочинністю апарату Кабінету Міністрів України.
З 1997 року працює в Секретаріаті Конституційного Суду України на посадах: завідувача відділу, заступника, першого заступника керівника Секретаріату.
У січні 2003 року Президентом України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 4 лютого 2003 року. На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України обраний заступником Голови Конституційного Суду України.
Кандидат юридичних наук. Заслужений юрист України.
Генерал-майор міліції. Ліквідатор аварії на Чорнобильській АЕС.
Автор низки наукових статей, навчальних посібників з питань кримінології. Брав участь у розробці понад 200 проєктів законів України у сфері національної безпеки, діяльності правоохоронних органів, становлення ринкової економіки, соціального забезпечення службовців.

*Judge of the Constitutional Court of Ukraine
Deputy Chairman of the Constitutional Court
of Ukraine*

**Mr. Valeriy
PSHENYCHNY**

Deputy Chairman Pshenychny was born in 1951 in Tavriyske, Nikopol district, Dnipropetrovsk region, in a teacher's family. He started to work as an electrical fitter in 1968, then served a regular term in the army.
In 1976 he graduated from Kharkiv Law Institute and the same year he was elected people's judge of Pechersk district people's court in Kyiv.
For some time he worked in the Party's bodies coordinating law enforcement bodies' activities.
In 1982—1990 he held responsible posts in the Administration of Affairs of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR.
1991—1997 — Head of the Law Enforcement Bodies Sector, Head of the Department of law enforcement bodies' activities and combating criminality of the Secretariat of the Cabinet of Ministers of Ukraine.
From 1997 — Deputy Head of the Department, Deputy Head of the Secretariat, First Deputy Head of the Secretariat of the Constitutional Court of Ukraine.
In January 2003 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the President of Ukraine. He swore the oath on February 4, 2003. At the special plenary session of the Constitutional Court of Ukraine he was elected Deputy Chairman of the Constitutional Court of Ukraine.
Candidate of Law. Distinguished Lawyer of Ukraine.
Major General of Militia. Liquidator of the disaster at Chernobyl power station. Author of a number of scientific articles, textbooks on criminology. He took part in drafting over 200 draft-laws of Ukraine in the sphere of national security, law enforcement bodies' activities, establishment of the market economy, social security of officers.

*Суддя Конституційного Суду України
Заступник Голови
Конституційного Суду України*

**СТАНІК
Сюзанна Романівна**

Народилася 1954 року в м. Львові.
1977 року закінчила з відзнакою юридичний факультет Львівського державного університету імені І. Франка. Трудову діяльність розпочала в 1978 році. У період з 1978 по 1994 рік займала відповідальні посади в органах виконавчої влади Львівської області, апараті Кабінету Міністрів України. У 1988—1990 роках була слухачкою Одеського інституту політології та соціології.
Протягом 1994—1996 років — заступник Міністра юстиції України. З вересня 1996 року по серпень 1997 року — Міністр України у справах сім'ї та молоді.
З серпня 1997 року по травень 2002 року — Міністр юстиції України.
З грудня 2001 року по березень 2004 року — Постійний Представник України при Раді Європи, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Швейцарській Конфедерації.
У березні 2004 року Президентом України призначена суддею Конституційного Суду України. Присягу склала 22 квітня 2004 року.
На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України обрана заступником Голови Конституційного Суду України.
Нагороджена орденами княгині Ольги III ступеня та «За заслуги» III ступеня. Є членом Ради жінок — світових лідерів Міжнародної асоціації юридичної методології.
Кандидат юридичних наук. Заслужений юрист України.

*Judge of the Constitutional Court of Ukraine
Deputy Chairman of the Constitutional Court
of Ukraine*

**Mrs. Suzanna
STANIK**

Deputy Chairman Stanik was born in 1954 in Lviv.
In 1977 she graduated from the Law Faculty of Lviv Ivan Franko State University (Diploma cum Laude). She began to work in 1978. In 1978—1994 she held responsible posts in the executive bodies in Lviv region and the Secretariat of the Cabinet of Ministers of Ukraine.
1988—1990 — a course participant at Odesa Institute of Political Sciences and Sociology.
1994—1996 — Deputy Minister of Justice of Ukraine.
September 1996 — August 1997 — Minister of Family and Youth Affairs of Ukraine.
August 1997 — May 2002 — Minister of Justice of Ukraine.
December 2001 — March 2004 — Permanent Representative of Ukraine at the Council of Europe, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the Swiss Confederation.
In March 2004 she was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the President of Ukraine.
She swore the oath on April 22, 2004.
At the special plenary session of the Constitutional Court of Ukraine she was elected Deputy Chairman of the Constitutional Court of Ukraine.
Decorated with the Order of Princess Olga, 3rd class, and the Order for Merits, 3rd class.
Member of the Council of women — world's leaders of the International Association of Legal Methodology.
Candidate of Law. Distinguished Lawyer of Ukraine.

Суддя Конституційного Суду України

БРИНЦЕВ
Василь Дмитрович

Народився 1951 року в с. Асіївка Балаклійського району Харківської області.

Трудову діяльність розпочав учнем слюсаря. Проходив строкову військову службу.

У 1972—1980 роках працював електромонтером телефонного зв'язку та сигналізації, заступником секретаря комітету комсомолу Фізико-технічного інституту АН УРСР у м. Харкові.

1980 року закінчив Харківський юридичний інститут ім. Ф. Е. Дзержинського.

Фахову діяльність розпочав 1980 року народним суддею Київського районного народного суду м. Харкова. З 1982 року — суддя Харківського обласного суду, а з 1987 року — голова Апеляційного суду Харківської області.

У листопаді 2005 року VII з'їздом суддів України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 4 серпня 2006 року.

Кандидат юридичних наук, професор. Заслужений юрист України.

Автор 75 наукових праць (17 з них виконані у співавторстві), в тому числі монографій з проблем судоустрою та організаційних аспектів судової влади.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

Mr. Vasyl
BRYNTSEV

Judge Bryntsev was born in 1951 in Asiyivka, Balakliysky district, Kharkiv region.

He began to work as a metalworker trainee, then served a regular term in the army.

In 1972—1980 he was a telephone connection and alarm system electrician, deputy secretary of the Komsomol committee at Physics and Technology Institute of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR in Kharkiv.

He graduated from Kharkiv Dzerzhynsky Law Institute in 1980 and began his professional career as a people's judge of Kyivsky district people's court in Kharkiv. From 1982 — judge of Kharkiv regional court, and from 1987 — Chairman of Kharkiv regional court of appeal.

In November 2005 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Seventh Congress of Judges of Ukraine. He swore the oath on August 4, 2006.

Candidate of Law, Professor. Distinguished Lawyer of Ukraine.

Judge Bryntsev is the author of 75 scientific works (17 out of them written in co-authorship) including monographs on the judiciary and organizational aspects of the judicial system.

Суддя Конституційного Суду України

**ГОЛОВІН
Анатолій Сергійович**

Народився 1952 року в м. Макіївка на Донеччині в робітничій родині. Трудову діяльність розпочав електрослюсарем донецького заводу «Донбаскабель». Проходив строкову військову службу.

Після закінчення у 1976 році Сverdlovського юридичного інституту працював стажистом слідчого, слідчим, старшим слідчим прокуратури Кіровського району м. Донецька, старшим слідчим прокуратури м. Донецька.

Протягом 1979—2005 років — на службі в органах державної безпеки України: обіймав посади керівного складу слідчих та інших підрозділів, був заступником начальника Договірної-правового управління, першим заступником начальника, начальником слідчого управління СБУ.

У 2003—2004 роках — заступник Генерального прокурора України — начальник Головного управління військових прокуратур (із залишенням на військовій службі).

У серпні 2006 року Верховною Радою України призначений суддею Конституційного Суду України.

Присягу склав 4 серпня 2006 року.

Генерал-майор юстиції запасу.

Заслужений юрист України.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Anatoliy
HOLOVIN**

Judge Holovin was born in 1952 in Makiyivka, Donetsk region, in a worker's family.

He started to work as an electrical fitter at «Donbaskabel» Donetsk plant, then served a regular term in the army.

After graduation from Sverdlovsk Law Institute in 1976 he worked as an investigation officer trainee, investigation officer, senior investigation officer at Kirovsky district prosecutor's office in Donetsk, senior investigation officer at Donetsk prosecutor's office.

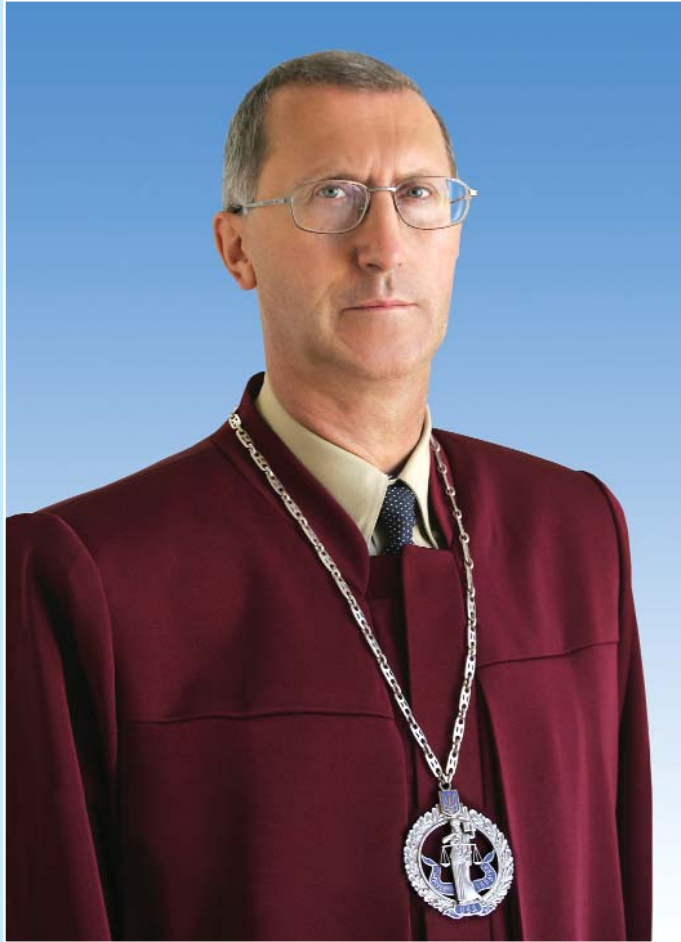
In 1979—2005 he served in the bodies of national security of Ukraine: he held executive posts at investigation and other departments, he was Deputy Head of Contractual and Legal Directorate, First Deputy Head, later Head of Investigation Directorate of the Security Service of Ukraine.

In 2003—2004 he was Deputy Prosecutor General of Ukraine — Head of the Directorate General of military prosecutor's offices (remaining in the military service).

In August 2006 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine. He swore the oath on August 4, 2006.

Major General of Justice in reserve.

Distinguished Lawyer of Ukraine.

Суддя Конституційного Суду України

**ДЖУНЬ
В'ячеслав Васильович**

Народився 1952 року в м. Дніпропетровську. Трудову діяльність розпочав у 1970 році. Проходив строкову військову службу. 1979 року закінчив юридичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Після закінчення вищого навчального закладу працював державним нотаріусом, юрисконсультом Київського дослідно-експериментального заводу нестандартного устаткування. У 1990—1992 роках обіймав посади помічника Головного держарбітра УРСР, начальника відділу Державного арбітражу УРСР. З 1992 року — арбітр, суддя Вищого арбітражного суду України. У період з 2001 по 2006 рік — суддя Вищого господарського суду України. У листопаді 2005 року VII з'їздом суддів України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 4 серпня 2006 року. Кандидат юридичних наук. Заслужений юрист України.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Viacheslav
DZHUN**

Judge Dzhun was born in 1952 in Dnipropetrovsk. He began to work in 1970. He served a regular term in the army. In 1979 he graduated from the Law Faculty of Kyiv Taras Shevchenko State University and worked as a public notary, legal adviser at Kyiv research and experiment plant of non-standard equipment. In 1990—1992 he held the offices of assistant to Chief State Arbitrator of the Ukrainian SSR, Head of the Department of State Arbitration of the Ukrainian SSR. From 1992 — arbitrator, judge of the Supreme Court of Arbitration of Ukraine. 2001—2006 — Judge of the Supreme Economic Court of Ukraine. In November 2005 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Seventh Congress of Judges of Ukraine. He swore the oath on August 4, 2006. Candidate of Law. Distinguished Lawyer of Ukraine.

Суддя Конституційного Суду України

**ДІДКІВСЬКИЙ
Анатолій Олександрович**

Народився 1950 року в с. Долинівка Брусилівського району Житомирської області.

1969 року закінчив Київський будівельний технікум транспортного будівництва. Проходив строкову військову службу.

1976 року закінчив юридичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Того ж року почав працювати суддею Дарницького районного народного суду м. Києва.

Протягом 1985—1987 років — суддя Київського міського суду.

З 1987 по 2006 рік — голова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України.

У листопаді 2005 року VII з'їздом суддів України призначений суддею Конституційного Суду України.

Присягу склав 4 серпня 2006 року. Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України. Заслужений юрист України.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Anatoliy
DIDKIVSKY**

Judge Didkivsky was born in 1950 in Dolynivka, Brusylivsky district, Zhytomyr region.

In 1969 he finished Kyiv Technical School of Transport Construction. He served a regular term in the army.

In 1976 he graduated from the Law Faculty of Kyiv Taras Shevchenko State University and the same year began to work as a judge of Darnytsky district people's court in Kyiv. 1985—1987 — Judge of Kyiv city court.

1987—2006 — Chairman of the Chamber on civil cases of the Supreme Court of Ukraine.

In November 2005 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Seventh Congress of Judges of Ukraine. He swore the oath on August 4, 2006.

Decorated with the Diploma of the Verkhovna Rada of Ukraine. Distinguished Lawyer of Ukraine.

Суддя Конституційного Суду України

**ІВАЩЕНКО
Володимир Іванович**

Народився 1948 року в м. Києві.
1976 року закінчив факультет міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, 1987 року — спеціальний факультет при Московському фінансовому інституті (економіст з міжнародних економічних відносин).
З 1978 року працював в Українському республіканському відділенні Всесоюзного агентства з авторських прав, Представництві Ін'юрколегії в Українській РСР, Українському госпрозрахунковому зовнішньоторговому об'єднанні при Раді Міністрів УРСР.
У 1989—1991 роках — головний спеціаліст Юридичного відділу Управління справами Ради Міністрів УРСР.
З 1991 по 2000 рік працював заступником завідувача, завідувачем Юридичного відділу, заступником Керівника Юридичного управління, начальником Юридичного управління Кабінету Міністрів України, заступником Міністра Кабінету Міністрів України.
У 2000 році призначений на посаду керівника Управління з питань зв'язків з правоохоронними органами — заступника керівника Головного державно-правового управління Адміністрації Президента України.
У березні 2001 року Президентом України призначений суддею Конституційного Суду України.
Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України. Заслужений юрист України.
Брав участь у розробці законодавчих актів — законів України «Про підприємництво», «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про міжнародні договори України», «Про Кабінет Міністрів України», Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», Митного кодексу України та інших.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Volodymyr
IVASCHENKO**

Judge Ivaschenko was born in 1948 in Kyiv. In 1976 he graduated from the Faculty of International Relations and International Law of Kyiv Taras Shevchenko State University and in 1987 from the Special Faculty of Moscow Finance Institute (International Economic Relations). From 1978 he worked in the Ukrainian Republican branch office of the All-Union Copyright Agency, the Agency of the Bar Association for Foreign Affairs in the Ukrainian SSR, the Ukrainian self-supporting Foreign Trade Association at the Council of Ministers of the Ukrainian SSR. 1989—1991 — chief specialist of the Legal Department of the Administration of Affairs of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR. 1991—2000 — Deputy Head, Head of the Legal Department, Deputy Head of the Legal Directorate, Head of the Legal Directorate of the Cabinet of Ministers of Ukraine, Deputy Minister of the Cabinet of Ministers of Ukraine. In 2000 he was appointed Head of the Directorate of cooperation with law enforcement bodies — Deputy Head of the Chief State and Legal Directorate of the Administration of the President of Ukraine. In March 2001 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the President of Ukraine. Decorated with the Order for Merits, 3rd class, the Diploma of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Distinguished Lawyer of Ukraine. Judge Ivaschenko took part in drafting the legislative acts, particularly the Laws of Ukraine «On the entrepreneurship», «On banks and banking activities», «On stocks and stock exchange», «On international treaties of Ukraine», «On the Cabinet of Ministers of Ukraine», the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the system of currency regulation and currency control», the Customs Code of Ukraine and others.

Суддя Конституційного Суду України

**КАМПО
Володимир Михайлович**

Народився 1948 року в м. Мукачеве Закарпатської області в робітничій родині.
Трудову діяльність розпочав у 1965 році працівником торгівлі.
У 1967 році вступив на юридичний факультет Львівського державного університету імені І. Франка.
З 1972 по 1975 рік — аспірант Львівського державного університету імені І. Франка та Московського державного університету ім. М. Ломоносова.
У 1975—1992 роках працював асистентом, доцентом, завідувачем кафедри юридичного факультету Львівського державного університету імені І. Франка.
У 1992—1995 роках обіймав посади першого заступника Голови колегії з питань правової політики Державної думи України, помічника, заступника Міністра культури України, заступника голови Спілки юристів України, заступника завідувача секретаріату Комісії Верховної Ради України з питань правової політики і судово-правової реформи.
У 1996—2006 роках — завідувач кафедр правознавчих дисциплін Київського державного інституту культури, Українського центру правничих студій при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та Академії муніципального управління.
У листопаді 2005 року Президентом України призначений суддею Конституційного Суду України.
Присягу склав 4 серпня 2006 року.
Кандидат юридичних наук, доцент.
Спеціаліст у галузі конституційного, адміністративного, муніципального та підприємницького права. Автор понад 300 публікацій, у тому числі чотирьох монографій (у співавторстві та окремі розділи), більше 20 навчальних посібників і брошур. Брав участь у підготовці проектів Конституції України (1992—1993 роки) та близько 50 законопроектів.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Volodymyr
KAMPO**

Judge Kampo was born in 1948 in Mukacheve, Zakarpatsky region, in a worker's family.
He began to work as a sales officer in 1965. In 1967 he entered the Law Faculty of Lviv Ivan Franko State University.
1972—1975 — post-graduate student of Lviv Ivan Franko State University and Moscow Lomonosov State University.
1975—1992 — assistant, associate professor, Chairman of the Department of the Law Faculty of Lviv Ivan Franko State University.
1992—1995 — First Deputy Head of the collegium on legal policy of State Duma of Ukraine, assistant, Deputy Minister of Culture of Ukraine, Deputy Head of the Union of Lawyers of Ukraine, Deputy Head of the Secretariat of the Commission of the Verkhovna Rada of Ukraine on Legal Policy and Judicial Reform.
1996—2006 — Chairman of legal disciplines departments at Kyiv State Institute of Culture, Ukrainian Centre of Legal Studies under Kyiv Taras Shevchenko National University and the Academy of Municipal Administration.
In November 2005 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the President of Ukraine. He swore the oath on August 4, 2006.
Candidate of Law, Associate Professor.
Specialist on constitutional, administrative, municipal and entrepreneurial law.
He is the author of over 300 publications, including 4 monographs (chapters thereof as well as written in co-authorship), more than 20 text-books and brochures.
He was also involved in drafting the Constitution of Ukraine (1992—1993) and about 50 draft-laws.

Новий склад Суду в залі засідань Конституційного Суду України

Суддя Конституційного Суду України

КОЛОС
Михайло Іванович

Народився 1953 року в с. Білопіль Шепетівського району Хмельницької області.

Після закінчення в 1970 році профтехучилища працював слюсарем, електрозварником. Проходив строкову військову службу.

У 1981 році закінчив юридичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Фахову діяльність розпочав помічником, старшим помічником прокурора м. Шепетівки Хмельницької області, прокурором відділу загального нагляду прокуратури Хмельницької області, прокурором по нагляду за додержанням законів у виправно-трудовах установах Хмельницької області.

У 1988—1996 роках — член Колегії адвокатів Хмельницької області, а з листопада 1993 року — приватний адвокат-практик у м. Шепетівці Хмельницької області.

З 1996 року займався науковою і викладацькою роботою — завідувач кафедри спеціальних юридичних дисциплін, доцент правничого факультету Національного університету «Острозька академія».

У період з 1993 по 2003 рік обирався членом Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Хмельницької області, а з 2000 року одночасно був членом Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури при Кабінеті Міністрів України.

У серпні 2006 року Верховною Радою України призначений суддею Конституційного Суду України.

Присягу склав 4 серпня 2006 року.

Кандидат юридичних наук, доцент.

Автор низки наукових робіт з питань кримінального права і кримінального процесу, теорії держави і права.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

Mr. Mykhailo
KOLOS

Judge Kolos was born in 1953 in Bilopil, Shepetivsky district, Khmelnytsky region.

In 1970 he finished vocational technical school and worked as a locksmith and electric welder. He served a regular term in the army.

In 1981 he graduated from the Law Faculty of Kyiv Taras Shevchenko State University. He began his professional career as an assistant, senior assistant to the prosecutor in Shepetivka, Khmelnytsky region, prosecutor of the Department of the general supervision at the prosecutor's office in Khmelnytsky region, prosecutor for the supervision of law compliance in the correctional labour institutions in Khmelnytsky region.

1988—1996 — member of Khmelnytsky Regional Bar Association. From November 1993 he conducted private law practice in Shepetivka, Khmelnytsky region.

From 1996 he conducted scientific and pedagogical activity and was the Chairman of the Department of special legal disciplines, assistant professor at the Law Faculty of «Ostroh Academy» National University.

In 1993—2003 he was elected member of Bar qualifications and disciplinary commission in Khmelnytsky region, and from 2000 he was at the same time a member of Higher Bar Qualifications Commission at the Cabinet of Ministers of Ukraine.

In August 2006 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine.

He swore the oath on August 4, 2006.

Candidate of Law, Associate Professor.

Author of a number of works on criminal law and criminal procedure, theory of state and law.

Суддя Конституційного Суду України

ЛИЛАК
Дмитро Дмитрович

Народився 1960 року в с. Кадобна Калуського району Івано-Франківської області.
1979 року закінчив Чернігівський юридичний технікум.
З липня 1979 року по квітень 1980 року — інспектор відділу соціального забезпечення Печерського райвиконкому м. Києва. Проходив строкову військову службу.
З липня 1982 року по серпень 1982 року — інспектор операційного відділу по контролю за призначенням пенсій та допомоги Об'єднаного центру по нарахуванню і виплаті пенсій та допомоги м. Києва та Київської області.
У 1982—1992 роках — інспектор сектору пенсій Київського міського відділу соціального забезпечення, завуч, заступник директора, директор Республіканських постійно діючих курсів Міністерства соціального забезпечення УРСР.
1987 року закінчив юридичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.
З 1992 по 2001 рік працював суддею Вишого господарського суду України.
У період з 2001 по 2006 рік — суддя Судової палати у господарських справах Верховного Суду України.
У листопаді 2005 року Президентом України призначений суддею Конституційного Суду України.
Присягу склав 4 серпня 2006 року.
Нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.
Кандидат юридичних наук.
Автор низки публікацій з питань теорії права і колізій у законодавстві України.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

Mr. Dmytro
LYLAK

Judge Lylak was born in 1960 in Kadobna, Kalusky district, Ivano-Frankivsk region. In 1979 he finished Chernihiv Law Technical School.
July 1979 — April 1980 — inspector of Social Security Department at Pechersk district executive committee in Kyiv. He served a regular term in the army.
July 1982 — August 1982 — inspector of operations department on control over assignment of pensions and assistance of the United Centre on Assignment and Payment of Pensions and Aid in Kyiv and Kyiv region.
1982—1992 — inspector of the Sector of Pensions of Kyiv city Department of Social Security, Curriculum Director, Deputy Director, Director of Permanent Republican Courses of the Ministry of Social Security of the Ukrainian SSR.
In 1987 he graduated from the Law Faculty of Kyiv Taras Shevchenko State University.
1992—2001 — Judge of the Supreme Economic Court of Ukraine.
2001—2006 — Judge of the Chamber on economic cases of the Supreme Court of Ukraine.
In November 2005 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the President of Ukraine. He swore the oath on August 4, 2006.
Decorated with the Diploma of the Cabinet of Ministers of Ukraine.
Candidate of Law.
He is the author of a number of publications on the theory of law and conflicts of the Ukrainian laws.

Суддя Конституційного Суду України

**МАРКУШ
Марія Андріївна**

Народилася 1955 року в с. Бедевля Тячівського району Закарпатської області.
Трудову діяльність розпочала 1972 року. Працювала робітницею, друкаркою, в. о. інженера по госпрозрахунку. 1983 року закінчила Харківський юридичний інститут ім. Ф. Е. Дзержинського.
З 1983 по 1994 рік — стажист адвоката, адвокат, завідувач юридичної консультації Тячівського району Закарпатської області.
У 1994—2002 роках працювала адвокатом, головою правління територіального відділення Закарпатської обласної асоціації адвокатів.
З травня 2002 року по травень 2006 року — народний депутат України, заступник Голови Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.
У серпні 2006 року Верховною Радою України призначена суддею Конституційного Суду України.
Присягу склала 4 серпня 2006 року.
Нагороджена Почесною грамотою Верховної Ради України.
Кандидат юридичних наук.
Заслужений юрист України.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mrs. Maria
MARKUSH**

Judge Markush was born in 1955 in Bedevlia, Tiachivsky district, Zakarpatsky region.
She started to work in 1972 as a worker, typist, acting engineer on economic accounting.
In 1983 she graduated from Kharkiv Dzerzhynsky Law Institute.
1983—1994 — legal intern, lawyer, Head of Tiachivsky district legal consultation in Zakarpatsky region.
In 1994-2002 she worked as a lawyer, the Chairman of the Board of territorial department of Zakarpatsky regional Bar Association.
May 2002 — May 2006 — People's Deputy of Ukraine, Deputy Head of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on legislative provision of law enforcement activity.
In August 2006 she was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine.
She swore the oath on August 4, 2006.
Decorated with the Diploma of the Verkhovna Rada of Ukraine.
Candidate of Law. Distinguished Lawyer of Ukraine.

Суддя Конституційного Суду України

**МАЧУЖАК
Ярослава Василівна**

Народилася 1956 року в с. Довге Дрогобицького району Львівської області в робітничій сім'ї.

Трудову діяльність розпочала 1973 року колектором польової експедиції № 4 інституту «Укргіпровдгосп», потім працювала термістом на Дрогобицькому долотному заводі.

1978 року закінчила Київський книготорговельний технікум, 1983 року — юридичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

У 1983 році — стажист Бориспільського міського народного суду Київської області.

Протягом 1983—1992 років працювала на Київщині народним суддею

Прип'ятського міського народного суду та народним суддею Вишгородського районного народного суду.

З 1992 року — суддя Київського обласного суду.

З 1996 року — суддя Верховного Суду України.

У листопаді 2005 року VII з'їздом суддів України призначена суддею Конституційного Суду України.

Присягу склала 4 серпня 2006 року. Заслужений юрист України.

Нагороджена Почесною Грамотою Верховної Ради України.

Брала участь у розробці Регламенту Верховного Суду України.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mrs. Yaroslava
MACHUZHAK**

Judge Machuzhak was born in 1956 in Dovhe, Drohobych district, Lviv region, in a worker's family.

She started to work in 1973 as a collector of field's expedition no. 4 of the «Ukrghiprovdhosp» institute, then she worked as a thermal engineer at Drohobych drillplant.

In 1978 she finished Kyiv book-trade technical school, and in 1983 she graduated from the Law Faculty of Kyiv Taras Shevchenko State University.

In 1983 she was an intern at Boryspil city people's court of Kyiv region.

1983—1992 — people's judge of Prypiat city people's court and people's judge of Vyshgorod district people's court in Kyiv region.

From 1992 — Judge of Kyiv regional court.

From 1996 — Judge of the Supreme Court of Ukraine.

In November 2005 she was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Seventh Congress of Judges of Ukraine. She swore the oath on August 4, 2006.

Distinguished Lawyer of Ukraine. Decorated with the Diploma of the Verkhovna Rada of Ukraine.

She participated in drafting the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine.

Суддя Конституційного Суду України

**ОВЧАРЕНКО
В'ячеслав Андрійович**

Народився 1957 року в м. Єнакієве Донецької області.
Після закінчення середньої школи проходив строкову військову службу. Працював начальником дільниці телеграфу Єнакіївського міського вузла зв'язку, військовим керівником середньої школи, слюсарем.
1979 року закінчив Полтавське вище зенітно-ракетне командне училище ім. генерала армії М. Ф. Ватутіна.
У 1983—1984 роках — юридичний консультант Єнакіївського авторемонтного заводу, виробничого об'єднання «Орджонікідзевугілля».
1987 року закінчив Харківський юридичний інститут ім. Ф. Е. Дзержинського.
З червня 1987 року по грудень 1987 року — стажист Донецької обласної колегії адвокатів.
З 1987 по 1992 рік — адвокат Донецької обласної колегії адвокатів, суддя Єнакіївського міського суду.
Протягом 1996—2001 років працював заступником Кіровського міжрайонного прокурора м. Єнакієве.
З жовтня 2001 по грудень 2002 року — суддя Єнакіївського міського суду.
З грудня 2001 року — голова Єнакіївського міського суду.
У серпні 2006 року Верховною Радою України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 4 серпня 2006 року.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Viacheslav
OVCHARENKO**

Judge Ovcharenko was born in 1957 in Yenakiyevе, Donetsk region.
After finishing secondary school he served a regular term in the army.
He worked as the Head of the telegraph division of Yenakiyevе city communication centre, a secondary school defense chief, a locksmith.
In 1979 he finished Poltava Vatutin Higher Air Defense Command School.
1983—1984 — legal consultant at Yenakiyevе auto-repair plant and at «Ordzhonikidzevuhillia» production union.
In 1987 he graduated from Kharkiv Dzerzhynsky Law Institute.
June 1987 — December 1987 — trainee at Donetsk regional Bar Association.
1987—1992 — lawyer at Donetsk Regional Bar Association, Judge of Yenakiyevе city court.
1996—2001 — Kirovsky inter-district deputy prosecutor in Yenakiyevе.
October 2001 — December 2002 — Judge of Yenakiyevе city court.
From 2001 — Chairman of Yenakiyevе city court.
In August 2006 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine.
He swore the oath on August 4, 2006.

Суддя Конституційного Суду України

**СТЕЦЮК
Петро Богданович**

Народився 1962 року в с. Копаченці Городенківського району Івано-Франківської області.
1982 року закінчив технічне училище в м. Івано-Франківську.
Трудову діяльність розпочав помічником машиніста тепловоза. Проходив строкову військову службу.
1989 року закінчив юридичний факультет Львівського державного університету імені І. Франка. Був стажистом Кіцманського районного народного суду Чернівецької області та Шевченківського районного народного суду м. Львова.
З 1989 по 1991 рік — асистент кафедри державного та адміністративного права Львівського державного університету імені І. Франка, а в 1991—1994 роках — аспірант цього навчального закладу.
З 1994 року працював асистентом, доцентом кафедри державного та адміністративного права, завідувачем кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, заступником декана юридичного факультету, проректором з виховної роботи Львівського національного університету імені І. Франка.
У серпні 2006 року Верховною Радою України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 4 серпня 2006 року.
Кандидат юридичних наук, доцент, доктор права.
Автор низки наукових праць, навчальних посібників та монографій з конституційного права.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Petro
STETSIUK**

Judge Stetsiuk was born in 1962 in Kopachentsi, Horodenkivsky district, Ivano-Frankivsk region.
He finished vocational technical school in Ivano-Frankivsk in 1982 and started to work as an assistant motorman. He served a regular term in the army.
In 1989 he graduated from the Law Faculty of Lviv Ivan Franko State University. He was an intern at Kitsmansky district people's court in Chernivtsi region and Shevchenkivsky district people's court in Lviv.
In 1989—1991 he was an assistant at the Department of State and Administrative Law of Lviv Ivan Franko State University and in 1991—1994 he completed his post-graduate studies at this University.
From 1994 — assistant, associate professor at the Department of State and Administrative Law, Chairman of Constitutional, Administrative and Financial Law Department, Deputy Dean of the Law Faculty, pro-rector on educational work at Lviv Ivan Franko State University.
In August 2006 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine. He swore the oath on August 4, 2006.
Candidate of Law, Associate Professor, Doctor of Law.
Judge Stetsiuk is the author of a number of scientific works, text-books and monographs on constitutional law.

Суддя Конституційного Суду України

**СТРИЖАК
Андрій Андрійович**

Народився 1947 року в с. Дубрівка Ужгородського району Закарпатської області в селянській сім'ї.
Трудову діяльність розпочав робітником, слюсарем Ужгородського АТП № 06012. Проходив строкову військову службу. 1971 року закінчив Харківський юридичний інститут.
Фахову діяльність розпочав у тому ж році слідчим прокуратури Іванівського району на Одещині.
Протягом 1971—1978 років працював помічником прокурора м. Ужгорода, прокурором слідчого відділу прокуратури Закарпатської області, старшим помічником прокурора Закарпатської області.
З 1978 по 1988 рік — суддя, заступник голови Закарпатського обласного суду.
З 1988 року — суддя Верховного Суду України.
З 1996 року — голова Закарпатського обласного суду, голова Апеляційного суду Закарпатської області.
У грудні 2004 року позачерговим з'їздом суддів України призначений суддею Конституційного Суду України.
Присягу склав 4 серпня 2006 року.
Кандидат юридичних наук.
Заслужений юрист України.
Автор численних наукових публікацій з питань адміністративного права.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Andriy
STRYZHAK**

Judge Stryzhak was born in 1947 in Dubrivka, Uzhgorodsky district, Zakarpatsky region, in a peasant's family.
He began his labour activity as a worker, then a locksmith at the Uzhgorodsky Automobile Operating Company no. 06012. He served a regular term in the army. In 1971 he graduated from Kharkiv Law Institute and the same year began his professional career as an investigation officer at the prosecutor's office in Ivanivsky district, Odesa region.
1971—1978 — assistant to the prosecutor in Uzhgorod, prosecutor of the prosecutor's office investigation department in Zakarpatsky region, senior assistant to the prosecutor in Uzhgorod region.
1978—1988 — judge, Deputy Chairman of Zakarpatsky regional court.
From 1988 he served as a Judge of the Supreme Court of Ukraine.
From 1996 — Chairman of Zakarpatsky regional court, Chairman of Zakarpatsky regional court of appeal.
In December 2004 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Sixth Congress of Judges of Ukraine. He swore the oath on August 4, 2006.
Candidate of Law.
Distinguished Lawyer of Ukraine.
Judge Stryzhak is the author of numerous scientific works on administrative law.

Суддя Конституційного Суду України

**ТКАЧУК
Павло Миколайович**

Народився 1949 року в с. Паволочка Дзержинського району Житомирської області.
1976 року закінчив юридичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, 1990 року — Київську вищу партійну школу.
Трудову діяльність розпочав слюсарем, був стажистом на посаді слідчого прокуратури Московського району м. Києва, помічником прокурора Київської міської транспортної прокуратури.
1979—1989 роки — робота в партійних органах.
У 1989—1992 роках викладав курс держави і права у Київській вищій партійній школі, Інституті політології і соціального управління.
З 1992 по 1994 рік — глава представництва фірми «Меценат» у Словаччині, 1994 рік — директор фірми «Басан».
Протягом 1994—1997 років працював першим секретарем Посольства України в Республіці Грузія.
До 2002 року — помічник-консультант народного депутата України.
У липні 2002 року Верховною Радою України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 10 вересня 2002 року.
Кандидат юридичних наук. Заслужений юрист України.
Автор низки наукових праць з конституційного права та державного управління.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Pavlo
TKACHUK**

Judge Tkachuk was born in 1949 in Pavolochka, Dzerzhynsky district, Zhytomyr region.
He graduated from the Law Faculty of Kyiv Taras Shevchenko State University in 1976 and from the Higher Party School in 1990. He began to work as a locksmith, then he worked as investigation officer intern at Moscow district prosecutor's office in Kyiv, assistant to a prosecutor at Kyiv transport prosecutor's office.
1979—1989 — service in the Party's bodies. 1989—1992 — lecturing on State and Law at the Higher School of the Party, then at Kyiv Institute of Political Science and Social Management.
1992—1994 — Head of the «Metsenat» company's representative office in the Slovak Republic, 1994 — Director of the «Basan» company.
1994—1997 — First Secretary at the Embassy of Ukraine in the Republic of Georgia.
Until 2002 — assistant to a People's Deputy of Ukraine.
In July 2002 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine. He swore the oath on September 10, 2002. Candidate of Law.
Distinguished Lawyer of Ukraine.
Judge Tkachuk is the author of a number of scientific works on constitutional law and state administration.

Суддя Конституційного Суду України

**ШИШКІН
Віктор Іванович**

Народився 1952 року в м. Тирасполь Молдавської РСР.
Трудову діяльність розпочав у 1969 році. Проходив строкову військову службу. 1973 року закінчив Тираспольське технічне училище № 2, працював слюсарем.
У 1981 році закінчив юридичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Того ж року був обраний народним суддею Олександрівського районного народного суду Кіровоградської області. У 1982—1985 роках — народний суддя Кіровського районного народного суду м. Кіровограда.
З 1985 по 1990 рік працював суддею Кіровоградського обласного суду, заступником голови цього суду. Був народним депутатом України першого, другого, третього скликань, заступником голови Комітету Верховної Ради України.
У 1991—1993 роках — Генеральний прокурор України.
У листопаді 2005 року Президентом України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 4 серпня 2006 року.
Кандидат юридичних наук, доцент. Заслужений юрист України.

Judge of the Constitutional Court of Ukraine

**Mr. Victor
SHYSHKIN**

Judge Shyshkin was born in 1952 in Tyraspol, Moldavian SSR.
He started to work in 1969.
He served a regular term in the army. In 1973 he finished Tyraspol technical school no. 2, and worked as a locksmith. In 1981 he graduated from the Law Faculty of Odesa Ivan Mechnykov State University. The same year he was elected people's judge of Oleksandrivsky district people's court in Kirovohrad region.
1982—1985 — people's judge of Kirovsky regional people's court in Kirovohrad.
1985—1990 — Judge of Kirovohrad regional court, Deputy Chairman of this court. He was a People's Deputy of Ukraine of the first, second and third convocations, Deputy Head of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine.
1991—1993 — Prosecutor General of Ukraine.
In November 2005 he was appointed Judge of the Constitutional Court of Ukraine by the President of Ukraine. He swore the oath on August 4, 2006.
Candidate of Law, Associate Professor. Distinguished Lawyer of Ukraine.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ
СУД УКРАЇНИ:
ПОЧАТОК НОВОЇ КАДЕНЦІЇ**

І. ДОМБРОВСЬКИЙ,
Голова Конституційного Суду України,
заслужений юрист України

Конституційному правосуддю як формі конституційного контролю в Україні виповнилося десять років. Його запровадження було зумовлено переходом України наприкінці минулого століття до формування вільного громадянського суспільства, становлення незалежної, демократичної, правової держави.

Витоки процесу державно-правового реформування пов'язані, як відомо, з прийняттям Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України та 24 серпня 1991 року — Акта проголошення незалежності України. Визнаючи необхідність побудови правової держави, Декларація, зокрема, визначила, що державна влада в Україні «здійснюється за принципом її поділу на законодавчу, виконавчу та судову». Реалізуючи положення цього документа, Верховна Рада Законом від 24 жовтня 1990 року внесла до Конституції (Основного Закону) УРСР 1978 року суттєві зміни стосовно організації та діяльності органів державної влади, запровадження конституційного контролю. Стаття 112 Конституції віднесла до повноважень Верховної Ради Української РСР обрання Конституційного Суду.

Дещо пізніше положення Основного Закону щодо створення Конституційного Суду України були трансформовані (за зміненою редакцією) в Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України від 8 червня 1995 року «Про основні засади організації та функціонування державної влади та місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України». Однак протягом зазначеного періоду Конституційний Суд України так і не було сформовано.

Ухвалення, після прийняття чинної Конституції України, Закону України «Про Конституційний Суд України» відкрило шлях до реального запровадження в країні конституційної юрисдикції. Її правовою основою стали положення розділів VIII, XII Конституції України. Наша держава використала європейську модель конституційного правосуддя, яка передбачає функціонування спеціального (єдиного) органу, що його здійснює. Та й чинний Закон «Про Конституційний Суд України» було розроблено з урахуванням досвіду роботи конституційних судів демократичних держав, організаційних аспектів їх діяльності.

Повноваження Конституційного Суду визначені на конституційному рівні. Більшість з них закріплено також у статті 13 Закону України «Про Конституційний Суд України». Головне призначення Суду — вирішення питань про відповідність Конституції України законів та інших правових актів, чинних міжнародних договорів України, міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, офіційне тлумачення Конституції та законів України, а також здійснення інших повноважень, що впливають з Основного Закону держави.

18 жовтня 1996 року судді, призначені на той час до першого складу Конституційного Суду України, склали на засіданні Верховної Ради України присягу і вступили на свої посади. Згодом до них приєдналися інші — їх повноваження вичерпано. До першого складу Конституційного Суду України входили також судді Івашенко В.І., Пшеничний В.Г., Станік С.Р., Ткачук П.М., які продовжують працювати на своїх посадах.

Перша каденція Конституційного Суду України завершилася у жовтні 2005 року. У серпні 2006 року було остаточно сформовано новий склад Конституційного Суду — новопризначені судді вступили на свої посади. У вересні обрано Голову Конституційного Суду та двох його заступників, утворено колегії суддів для розгляду питань, віднесених Законом до їх компетенції, призначено секретарів колегій.

У жовтні нинішнього року оновлений склад Конституційного Суду приступив до здійснення правосуддя. Йому належить продовжити роботу своїх попередників, основним змістом якої є гарантування у справах, що розглядаються, верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій її території. Таке завдання є надзвичайно відповідальним, адже йдеться про утвердження вер-

ховенства права, забезпечення найвищої юридичної сили Конституції України.

Якщо говорити про діяльність Конституційного Суду України протягом минулого десятиліття, то не можна не згадати, що вона відбувалася в умовах здійснення в країні реформ, пов'язаних зі складними, суперечливими явищами і процесами в її політичному, економічному, соціальному, культурному житті. З перших кроків свого функціонування Суд виступив на захист чинного конституційно-правового поля, обґрунтовував у своїх рішеннях і висновках засади здійснення державної влади в Україні, необхідність додержання Конституції органами державної вла-

Голова Конституційного Суду України Домбровський І.П., його заступники — Пшеничний В.Г., Станік С.Р.

ди, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина тощо.

Як свідчить практика, це дало можливість за допомогою конституційних приписів забезпечувати формування правової основи функціонування демократичного суспільства, в якому право є вагомою цінністю, найпершим критерієм визнання інтересів людини і громадянина, їх верховенства над інтересами державних органів і посадових осіб.

За час своєї діяльності Конституційний Суд України отримав 2378 конституційних подань та конституційних звернень¹ з питань, що належать до його повноважень. Вони надходили практично від усіх визначених чинним законодавством суб'єктів права на такі подання і звернення. Переважна більшість з них (83,9 %) стосувалася надання офіційного тлумачення положень Конституції та законів України.

Були також отримані звернення (листи) з питань, що не належать до сфери конституційної юрисдикції: від депутатів рад усіх рівнів — 284, громадян — 26229, юридичних осіб — 2532. У встановленому порядку цим заявникам надавалися роз'яснення, які базувалися, зокрема, на тому, що вирішення питань, пов'язаних із встановленням та дослідженням фактичних обставин справи, оцінкою законності і обґрунтованості рішень, прийнятих судами загальної юрисдикції, іншими органами державної влади, не віднесено до компетенції Конституційного Суду. Відповідно до чинного законодавства Суд не може відкривати за власною ініціативою конституційне провадження у справах з актуальних питань, що виникають у суспільстві та державі, а отже, не може приймати до розгляду такі справи.

Пленарне засідання Конституційного Суду України у будинку по вул. Банковій, 5/7

Упродовж діяльності Конституційний Суд України вирішив питання щодо конституційності 242 правових актів, у тому числі 166 правових актів Верховної Ради України, 1 міжнародного договору України, 41 акта Президента України,

¹Дані за станом на 1 листопада 2006 року.

19 постанов Кабінету Міністрів України, 15 правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Неконституційними повністю або частково було визнано 75 правових актів. З огляду на це, на нашу думку, органам державної влади варто підвищити вимоги до якості розробки проектів правових актів, що, безперечно, сприятиме зменшенню кількості звернень з проханням перевірити конституційність прийнятих актів.

Органом конституційної юрисдикції було розглянуто 4 справи щодо відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів та міжнародних договорів, що вносилися до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість. З цих питань прийнято 1 висновок та 3 ухвали Суду.

Здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову нерідко спричиняло спори між органами, які взаємодіють між собою, про межі та належний порядок реалізації ними конституційних повноважень. Справи з цих питань Конституційний Суд вирішував шляхом визначення конституційності правових актів відповідних владних органів, зокрема перевірки компетенції органів, які їх прийняли. Практика свідчить, що спори щодо меж повноважень різних органів державної влади зумовлені здебільшого прогалинами в законодавстві, яке визначає обсяги таких повноважень.

У справах цієї категорії Суд прийняв 30 рішень, з них 20 рішень — за поданнями народних депутатів України, 8 — за поданнями Президента України, 2 — за поданнями Верховного Суду України.

Урочисте відкриття 18 жовтня 2001 року нового приміщення
Конституційного Суду України по вул. Жиланівській, 14
(зліва направо — Голова Конституційного Суду України Скомороха В.Є.,
Президент України Кучма Л.Д., Київський міський голова Омельченко О.О.)

Суттєвим і важливим повноваженням Конституційного Суду України є надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Основного Закону держави. Статтею 157, зокрема, встановлено, що Конституція не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України. Конституційний Суд надав низку таких висновків.

Варто наголосити, що в цих висновках йшлося не тільки про відповідність пропонованих змін вимогам статей 157 і 158 Конституції України. У деяких з них висловлювалися застереження щодо тексту відповідних законопроектів, які, на переконання Суду, мали враховуватися законодавцем при подальшому вдосконаленні їх змісту. Як відомо, лише один із законопроектів було реалізовано — внесено зміни до Основного Закону України.

Значну кількість подань та звернень до Конституційного Суду становлять, як уже зазначалося, звернення щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України. З цього приводу прийнято 69 рішень. Надано, зокрема, офіційне тлумачення положень 44 статей Конституції України. Слід наголосити, що офіційне тлумачення конституційних положень та приписів законів України є юридичним засобом забезпечення правильного їх застосування. Найбільша кількість подань та звернень стосувалася офіційного тлумачення положень, які регламентують зміст прав і свобод людини і громадянина, закріплюють основи конституційного ладу в Україні, статус, повноваження та діяльність органів державної влади.

Практика свідчить, що рішення і висновки Конституційного Суду України відповідали національному законодавству, сучасним зарубіжним аналогам вирішення питань, що були предметом розгляду. Однак слід наголосити, що не всі ухвалені Конституційним Судом України рішення сприймалися в нашій країні однозначно. Це пояснюється як юридичною складністю питань, які вирішувалися, так і політичною ситуацією, що вирувала довкола них. У зв'язку з цим доцільно нагадати, що Конституційний Суд у межах своїх повноважень вирішує лише питання права, вирішення політичних питань не належить до його компетенції.

Результатом роботи першого складу Суду є не лише 160 рішень та висновків у розглянутих справах, близько 500 ухвал про відкриття, відмову у відкритті чи про припинення провадження у справах, численні правові позиції стосовно підходів до вирішення юрисдикційних питань, а й відпрацьовані згідно з чинним законодавством порядок провадження за конституційними поданнями та конституційними зверненнями, його особливості у різних категоріях справ, налагоджене ділове співробітництво з органами конституційної юрисдикції інших держав.

Важливим у діяльності Конституційного Суду України є захист конституційних прав і свобод людини і громадянина, забезпечення приписів Основного Закону про неможливість їх скасування або звуження змісту та обсягу при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних.

Голова Конституційного Суду України Селівон М.Ф. (у центрі)
на Міжнародній конференції
«Вплив практики Європейського суду з прав людини
на національне конституційне судочинство»
(13–16 жовтня 2005 року)

За роки своєї діяльності Конституційний Суд України розв'язав низку конституційно-правових проблем — вони відомі. Нагадаю, що найбільш резонансними були рішення у справах про внесення змін до Конституції України, позачерговий розгляд законопроектів, несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності, застосування української мови, безоплатність медичної допомоги у державних і комунальних закладах охорони здоров'я, доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах, оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями, запити народних депутатів України, незалежність суддів як складову їхнього статусу, право на пільги, зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів, смертну кару, прописку тощо.

На сьогодні проблемою залишається виконання рішень Конституційного Суду України. Хоча його рішення і висновки є обов'язковими до виконання (стаття 150 Конституції України, стаття 69 Закону України «Про Конституційний Суд України»), однак не всі державні органи належним чином реагують на деякі з них, зокрема, своєчасно не вносять відповідні зміни до нормативно-правових актів у зв'язку з визнанням неконституційними їх положень, що призводить до тимчасових прогалин, невизначеності у правовому регулюванні суспільних відносин.

Здійснюючи конституційні повноваження, зокрема вирішуючи спірні питання, Конституційний Суд України забезпечує у розглянутих ним справах практичну реалізацію норм Конституції України як Основного Закону держави, захист

основ конституційного ладу, прав і свобод людини і громадянина, усуває правові перепони на цьому шляху.

Конституційний Суд України є самостійною, хоча і невід'ємною частиною державного механізму. Як найважливіший чинник гарантування верховенства Конституції він покликаний притаманними йому правовими засобами забезпечувати неухильне виконання її положень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, що, зрозуміло, сприяє стабільності Основного Закону держави, а отже, і стабільності суспільного життя.

Усі рішення та висновки Конституційного Суду України публікуються у «Віснику Конституційного Суду України», а також інших офіційних виданнях України, зокрема в «Офіційному віснику України», газетах «Голос України», «Урядовий кур'єр».

Конституційний Суд України веде ділове співробітництво з органами конституційної юрисдикції багатьох держав, передусім європейських (Німеччина, Польща, Литва, Росія, Румунія, Словенія, Азербайджан, Вірменія, Молдова та ін.), Європейською комісією «За демократію через право» (Венеціанська комісія), Координатором проектів ОБСЄ в Україні, Німецьким фондом міжнародного правового співробітництва, іншими авторитетними і поважними міжнародними інституціями. Він є членом Конференції європейських конституційних судів. Більшість спільних заходів, що стосуються практичної діяльності органів конституційної юрисдикції держав Європи, здійснюється за участю представників нашого Суду. Це сприяє підвищенню фахового рівня суддів, працівників апарату, а отже, поглибленню опрацювання конституційних подань і звернень, обґрунтованості рішень та висновків Суду.

У жовтні 2006 року Конституційний Суд України відзначив свій десятирічний ювілей. Звичайно, коли йдеться про діяльність цього органу, не можна не згадати особистостей, які доклали чимало зусиль до його становлення, забезпечення виконання поставлених перед ним завдань. Першим Головою Конституційного Суду в 1992 році було обрано доктора юридичних наук, професора Юзькова Л.П. На жаль, він не дожив до часу повного формування Суду. Повноваження голів Суду протягом строків, визначених Основним Законом України, здійснювали Тимченко І.А., Скомороха В.Є., Селівон М.Ф.

Обов'язки заступників Голови Конституційного Суду успішно виконували Вознюк В.Д., Євграфов П.Б., Німченко В.І., Розенко В.І., Шаповал В.М., секретарів колегій суддів — Козюбра М.І., Малинникова Л.Ф., Мартиненко П.Ф., Мироненко О.М., Савенко М.Д., Тихий В.П., Чубар Л.П., Яценко С.С. Судьями першого складу Конституційного Суду були також Корнієнко М.І. та Костицький М.В., які вийшли у відставку. Заступниками Голови нинішнього складу Конституційного Суду України обрано Пшеничного В.Г. та Станік С.Р., секретарями колегій суддів Конституційного Суду призначено суддів Дідківського А.О., Стрижака А.А., Шишкіна В.І.

Новий склад суддів Конституційного Суду України приступив до здійснення повноважень з бажанням чесно і сумлінно виконувати свої посадові обов'язки. Великий життєвий досвід, високий професіоналізм, потужний творчий потенціал

суддів нинішнього складу Конституційного Суду України здатні забезпечити належне вирішення усіх питань, віднесених до компетенції єдиного органу конституційної юрисдикції. Прагнемо, щоб оцінка нашої роботи була позитивною.

Ми висловлюємо вдячність усім без винятку суддям Конституційного Суду України у відставці. Вони були вірними присязі, гідно виконували високі обов'язки судді. Добрих слів заслуговують працівники апарату, які забезпечували і продовжують забезпечувати діяльність Конституційного Суду, зокрема Басько Н.Є., Бідюк Л.І., Бойко Л.О., Воронцова Н.В., Гаврилова-Косс І.А., Гарашенко Т.З., Денисенко С.П., Дмитренко Є.Я., Духота Н.Я., Жукова Л.В., Залізняк Н.В., Кидисюк Р.А., Кречетова О.М., Крепка Л.І., Побірченко О.І., Рибалко Я.В., Рибачук І.М., Рудкевич В.Л., Сильченко О.М., Скворцова Г.І., Сотнікова І.І., Стасюк Н.Н., Стефанюк В.І., Харчук О.В., Христенко І.В., Шершель О.В., Шинкарук А.В. та ін.

Таким чином, Конституційний Суд України протягом усього періоду діяльності успішно виконує свої повноваження. Він є надійним конституційно-правовим механізмом гарантування верховенства Основного Закону України на всій її території, утвердження прав і свобод людини і громадянина.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

ЗАКОН УКРАЇНИ
**Про прийняття Конституції України
і введення її в дію**

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, № 30, ст. 142)

Верховна Рада України постановляє:

Стаття 1. Прийняти Конституцію України.

Стаття 2. Визнати такою, що втратила чинність, Конституцію (Основний Закон) України від 20 квітня 1978 року з наступними змінами і доповненнями.

Стаття 3. Визнати таким, що втратив чинність, Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» у зв'язку з прийняттям Конституції України.

Голова Верховної Ради України
Президент України

О. МОРОЗ
Л. КУЧМА

м. Київ, 28 червня 1996 року
№ 254/96-ВР

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)

(Офіційне тлумачення до Конституції див. у рішеннях Конституційного Суду № 1-зп від 13.05.97, № 4-зп від 03.10.97, № 6-зп від 25.11.97, № 9-зп від 25.12.97, № 8-рп/98 від 09.06.98, № 11-рп/98 від 07.07.98, № 1-рп/99 від 09.02.99, № 4-рп/99 від 19.05.99, № 7-рп/99 від 06.07.99, № 9-рп/99 від 27.10.99, № 10-рп/99 від 14.12.99, № 4-рп/2000 від 11.04.2000, № 6-рп/2000 від 19.04.2000, № 13-рп/2000 від 16.11.2000, № 15-рп/2000 від 14.12.2000, № 2-рп/2001 від 28.03.2001, № 4-рп/2001 від 19.04.2001, № 5-рп/2001 від 17.05.2001, № 7-рп/2001 від 30.05.2001, № 11-рп/2001 від 13.07.2001, № 14-рп/2001 від 16.10.2001, № 4-рп/2002 від 20.03.2002, № 7-рп/2002 від 27.03.2002, № 8-рп/2002 від 07.05.2002, № 10-рп/2002 від 29.05.2002, № 12-рп/2002 від 18.06.2002, № 15-рп/2002 від 09.07.2002, № 16-рп/2002 від 17.10.2002, № 17-рп/2002 від 17.10.2002, № 2-рп/2003 від 28.01.2003, № 5-рп/2003 від 05.03.2003, № 12-рп/2003 від 26.06.2003, № 16-рп/2003 від 14.10.2003, № 19-рп/2003 від 10.12.2003, № 21-рп/2003 від 25.12.2003, № 22-рп/2003 від 25.12.2003, № 5-рп/2004 від 04.03.2004, № 11-рп/2004 від 19.05.2004, № 19-рп/2004 від 01.12.2004, № 6-рп/2005 від 05.10.2005, № 9-рп/2005 від 13.10.2005)

(Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2222-IV від 08.12.2004, ВВР, 2005, № 2, ст. 44)

Верховна Рада України від імені Українського народу — громадян України всіх національностей,
 виражаючи суверенну волю народу,
 спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення,
 дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя,
 піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України,
 прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями,
 керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням,
 приймає цю Конституцію — Основний Закон України.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 2. Суверенітет України поширюється на всю її територію.
 Україна є унітарною державою.

Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою.

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 4. В Україні існує єдине громадянство. Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом.

Стаття 5. Україна є республікою.

Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

(Офіційне тлумачення положення частини другої статті 5 див. у Рішенні Конституційного Суду № 6-рп/2005 від 05.10.2005)

Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

(Офіційне тлумачення положення частини третьої статті 5 див. у Рішенні Конституційного Суду № 6-рп/2005 від 05.10.2005)

Ніхто не може узурпувати державну владу.

(Офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 5 див. у Рішенні Конституційного Суду № 6-рп/2005 від 05.10.2005)

Стаття 6. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Стаття 7. В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування.

Стаття 8. В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Стаття 9. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Стаття 10. Державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

(Офіційне тлумачення положень статті 10 див. у Рішенні Конституційного Суду № 10-рп/99 від 14.12.99)

Стаття 11. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Стаття 12. Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави.

Стаття 13. Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією.

Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону.

Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству.

Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом.

Стаття 14. Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону.

Стаття 15. Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.

Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова.

Цензура заборонена.

Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України.

Стаття 16. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

Стаття 17. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України.

Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності.

Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.

На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом.

На території України не допускається розташування іноземних військових баз.

Стаття 18. Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

Стаття 19. Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Стаття 20. Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України.

Державний Прапор України — стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів.

Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України).

Державний Гімн України — національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Опис державних символів України та порядок їх використання встановлюються законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Столицею України є місто Київ.

Розділ II ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Стаття 22. Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними.

Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Стаття 25. Громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство.

Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі.

Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами.

Стаття 26. Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, — за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом.

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави — захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям.

Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

У разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла.

Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 35. Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа — від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова.

Ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою.

Стаття 36. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. Членами політичних партій можуть бути лише громадяни України. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно цією Конституцією і законами України.

Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Професійні спілки утворюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів. Усі професійні спілки мають рівні права. Обмеження щодо членства у професійних спілках встановлюються виключно цією Конституцією і законами України.

Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій.

Усі об'єднання громадян рівні перед законом.

Стаття 37. Утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриг її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються.

Політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань.

Не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях.

Заборона діяльності об'єднань громадян здійснюється лише в судовому порядку.

Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.

(Офіційне тлумачення положень статті 38 див. у Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 від 06.07.99)

Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

(Офіційне тлумачення положень частини першої статті 39 див. у Рішенні Конституційного Суду № 4-рп/2001 від 19.04.2001)

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку — з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом.

Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону.

Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

Використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом.

Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монополією становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом.

Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом.

Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється.

Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення.

Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом.

Стаття 44. Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.

Порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей.

Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку.

Заборона страйку можлива лише на підставі закону.

Стаття 45. Кожен, хто працює, має право на відпочинок.

Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час.

Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом.

Стаття 46. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Стаття 47. Кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону.

Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Стаття 48. Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Стаття 49. Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.

(Офіційне тлумачення положення частини третьої статті 49 див. у Рішенні Конституційного Суду № 10-рп/2002 від 29.05.2002)

Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

Стаття 51. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Стаття 52. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом.

Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей.

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

(Офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 див. у Рішенні Конституційного Суду № 5-рп/2004 від 04.03.2004)

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства.

Стаття 54. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Культурна спадщина охороняється законом.

Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами.

Стаття 55. Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

(Офіційне тлумачення частини першої статті 55 див. у Рішенні Конституційного Суду № 9-зп від 25.12.97)

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

(Офіційне тлумачення частини другої статті 55 див. у Рішенні Конституційного Суду № 6-зп від 25.11.97)

Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Стаття 56. Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Стаття 57. Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.

Стаття 58. Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

(Офіційне тлумачення положення частини першої статті 58 див. у Рішенні Конституційного Суду № 1-рп від 09.02.99)

Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення.

(Офіційне тлумачення статті 58 див. у Рішенні Конституційного Суду № 1-зп від 13.05.97, № 6-рп/2000 від 19.04.2000)

Стаття 59. Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

(Офіційне тлумачення положень статті 59 див. у Рішенні Конституційного Суду № 13-рп/2000 від 16.11.2000)

Стаття 60. Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази.

За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність.

Стаття 61. Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

Стаття 62. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Стаття 63. Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист.

Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Стаття 64. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.

(Офіційне тлумачення статті 64 див. у Рішенні Конституційного Суду № 9-зп від 25.12.97)

Стаття 65. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону.

Стаття 66. Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки.

Стаття 67. Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом.

Стаття 68. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

Розділ III ВИБОРИ. РЕФЕРЕНДУМ

Стаття 69. Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії.

Стаття 70. Право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років.

Не мають права голосу громадяни, яких визнано судом недієздатними.

Стаття 71. Вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Виборцям гарантується вільне волевиявлення.

Стаття 72. Всеукраїнський референдум призначається Верховною Радою України або Президентом України відповідно до їхніх повноважень, встановлених цією Конституцією.

Всеукраїнський референдум проголошується за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третинах областей і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області.

Стаття 73. Виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну території України.

Стаття 74. Референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії.

Розділ IV ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Стаття 75. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України.

(Офіційне тлумачення положень статті 75 див. у Рішенні Конституційного Суду № 17-рп/2002 від 17.10.2002)

Стаття 76. Конституційний склад Верховної Ради України — чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років.

Не може бути обраним до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

Повноваження народних депутатів України визначаються Конституцією та законами України.

Строк повноважень Верховної Ради України становить п'ять років.

(Стаття 76 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 77. Чергові вибори до Верховної Ради України відбуваються в останню неділю останнього місяця п'ятого року повноважень Верховної Ради України.

(Частина перша статті 77 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Позачергові вибори до Верховної Ради України призначаються Президентом України і проводяться в період шістдесяті днів з дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

Порядок проведення виборів народних депутатів України встановлюється законом.

Стаття 78. Народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі.

Народні депутати України не можуть мати іншого представницького мандата, бути на державній службі, обіймати інші оплачувані посади, займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності), входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

Вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності встановлюються законом.

У разі виникнення обставин, що порушують вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, народний депутат України у двадцятиденний строк з дня виникнення таких обставин припиняє таку діяльність або подає особисту заяву про складення повноважень народного депутата України.

(Стаття 78 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 79. Перед вступом на посаду народні депутати України складають перед Верховною Радою України таку присягу:

«Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу.

Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників».

Присягу зачитує найстарший за віком народний депутат України перед відкриттям першої сесії новообраної Верховної Ради України, після чого депутати скріплюють присягу своїми підписами під її текстом.

Відмова скласти присягу має наслідком втрату депутатського мандата.

Повноваження народних депутатів України починаються з моменту складення присяги.

(Офіційне тлумачення статті 79 див. у Рішенні Конституційного Суду № 1-зп від 13.05.97)

Стаття 80. Народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність.

(Офіційне тлумачення частини першої статті 80 див. у Рішенні Конституційного Суду № 12-рп/2003 від 26.06.2003)

Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані.

(Офіційне тлумачення положень частини третьої статті 80 див. у рішеннях Конституційного Суду № 9-рп/99 від 27.10.99, № 12-рп/2003 від 26.06.2003)

Стаття 81. Повноваження народних депутатів України припиняються одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України.

Повноваження народного депутата України припиняються достроково в разі:

- 1) складення повноважень за його особистою заявою;
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 3) визнання його судом неієздатним або безвісно відсутнім;
- 4) припинення його громадянства або його виїзду на постійне проживання за межі України;

5) якщо протягом двадцяти днів з дня виникнення обставин, які призводять до порушення вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, ці обставини ним не усунуто;

6) невходження народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політич-

ної партії (виборчого блоку політичних партій) або виходу народного депутата України із складу такої фракції;

7) його смерті.

Повноваження народного депутата України припиняються достроково також у разі дострокового припинення відповідно до Конституції України повноважень Верховної Ради України — в день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання.

Рішення про дострокове припинення повноважень народного депутата України у випадках, передбачених пунктами 1, 4 частини другої цієї статті, приймається Верховною Радою України, а у випадку, передбаченому пунктом 5 частини другої цієї статті, — судом.

У разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо народного депутата України, визнання народного депутата України недієздатним або безвісно відсутнім його повноваження припиняються з дня набрання законної сили рішенням суду, а в разі смерті народного депутата України — з дня смерті, засвідченої свідоцтвом про смерть.

У разі невходження народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або виходу народного депутата України із складу такої фракції його повноваження припиняються достроково на підставі закону за рішенням вищого керівного органу відповідної політичної партії (виборчого блоку політичних партій) з дня прийняття такого рішення.

(Стаття 81 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 82. Верховна Рада України працює сесійно.

Верховна Рада України є повноважною за умови обрання не менш як двох третин від її конституційного складу.

Верховна Рада України збирається на першу сесію не пізніше ніж на тридцятий день після офіційного оголошення результатів виборів.

Перше засідання новообраної Верховної Ради України відкриває найстарший за віком народний депутат України.

(Стаття 82 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 83. Чергові сесії Верховної Ради України починаються першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року.

Позачергові сесії Верховної Ради України, із зазначенням порядку денного, скликаються Головою Верховної Ради України на вимогу Президента України або на вимогу не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання.

У разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану.

Порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України.

У Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України формується протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання Верховної Ради України, що проводиться після чергових або позачергових виборів Верховної Ради України, або протягом місяця з дня припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України відповідно до цієї Конституції вносить пропозиції Президенту України щодо кандидатури Прем'єр-міністра України, а також відповідно до цієї Конституції вносить пропозиції щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів України.

Засади формування, організації діяльності та припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України встановлюються Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України.

Депутатська фракція у Верховній Раді України, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, має права коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, передбачені цією Конституцією.

(Стаття 83 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 84. Засідання Верховної Ради України проводяться відкрито. Закрите засідання проводиться за рішенням більшості від конституційного складу Верховної Ради України.

Рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування.

(Офіційне тлумачення частини другої статті 84 див. у Рішенні Конституційного Суду № 16-рп/2003 від 14.10.2003)

Голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто.

(Офіційне тлумачення частин другої і третьої статті 84 див. у Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/98 від 07.07.98; положень статті 84 див. у Рішенні Конституційного Суду № 17-рп/2002 від 17.10.2002)

Стаття 85. До повноважень Верховної Ради України належить:

- 1) внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII цієї Конституції;
- 2) призначення всеукраїнського референдуму з питань, визначених статтею 73 цієї Конституції;
- 3) прийняття законів;
- 4) затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання;
- 5) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики;

- 6) затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- 7) призначення виборів Президента України у строки, передбачені цією Конституцією;
- 8) заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України;
- 9) оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України;
- 10) усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпичменту), встановленому статтею 111 цієї Конституції;
- 11) розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України;
- 12) призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб з посад, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України;
- 12) призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України;
- 13) здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до цієї Конституції та закону;
- 14) затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням;
- 15) прийняття Регламенту Верховної Ради України;
- 16) призначення на посади та звільнення з посад Голови та інших членів Рахункової палати;
- 17) призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; заслуховування його щорічних доповідей про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні;
- 18) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України;
- 19) призначення на посади та звільнення з посад половини складу Ради Національного банку України;
- 20) призначення на посади та звільнення з посад половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- 21) призначення на посади та звільнення з посад членів Центральної виборчої комісії за поданням Президента України;
- 22) затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України;

23) схвалення рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України;

24) встановлення державних символів України;

25) надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора України; висловлення недовіри Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади;

26) призначення на посади та звільнення з посад третини складу Конституційного Суду України;

27) обрання суддів безстроково;

28) дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції України або законів України; призначення позачергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

29) утворення і ліквідація районів, встановлення і зміна меж районів і міст, віднесення населених пунктів до категорії міст, найменування і перейменування населених пунктів і районів;

30) призначення чергових та позачергових виборів до органів місцевого самоврядування;

31) затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації;

32) надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України;

33) здійснення парламентського контролю у межах, визначених цією Конституцією та законом;

34) прийняття рішення про направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата України, групи народних депутатів України чи комітету Верховної Ради України, попередньо підтриману не менш як однією третиною від конституційного складу Верховної Ради України;

35) призначення на посаду та звільнення з посади керівника апарату Верховної Ради України; затвердження кошторису Верховної Ради України та структури її апарату;

36) затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, визначення правових засад вилучення об'єктів права приватної власності;

37) затвердження законом Конституції Автономної Республіки Крим, змін до неї.

Верховна Рада України здійснює також інші повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання.

(Стаття 85 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 86. Народний депутат України має право на сесії Верховної Ради України звернутися із запитом до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності.

(Офіційне тлумачення положень частини першої статті 86 див. у рішеннях Конституційного суду № 4-рп/2000 від 11.04.2000, № 4-рп/2002 від 20.03.2002, № 5-рп/2003 від 05.03.2003, № 16-рп/2003 від 14.10.2003)

Керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій зобов'язані повідомити народного депутата України про результати розгляду його запиту.

Стаття 87. Верховна Рада України за пропозицією Президента України або не менш як однієї третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України може розглянути питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та прийняти резолюцію недовіри Кабінету Міністрів України більшістю від конституційного складу Верховної Ради України.

Питання про відповідальність Кабінету Міністрів України не може розглядатися Верховною Радою України більше одного разу протягом однієї чергової сесії, а також протягом року після схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України або протягом останньої сесії Верховної Ради України.

(Стаття 87 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 88. Верховна Рада України обирає із свого складу Голову Верховної Ради України, Першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України та відкликає їх з цих посад.

(Частина перша статті 88 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Голова Верховної Ради України:

- 1) веде засідання Верховної Ради України;
- 2) організовує роботу Верховної Ради України, координує діяльність її органів;
- (пункт 2 частини другої статті 88 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)*
- 3) підписує акти, прийняті Верховною Радою України;
- 4) представляє Верховну Раду України у зносинах з іншими органами державної влади України та органами влади інших держав;
- 5) організовує роботу апарату Верховної Ради України.

Голова Верховної Ради України здійснює повноваження, передбачені цією Конституцією, у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України.

(Частина третя статті 88 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 89. Верховна Рада України для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до її повноважень, виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України створює з числа народних депутатів України комітети Верховної Ради України та обирає голів, перших заступників, заступників голів та секретарів цих комітетів.

Верховна Рада України у межах своїх повноважень може створювати тимчасові спеціальні комісії для підготовки і попереднього розгляду питань.

Верховна Рада України для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, утворює тимчасові слідчі комісії, якщо за це проголосувала не менш як одна третина від конституційного складу Верховної Ради України.

Висновки і пропозиції тимчасових слідчих комісій не є вирішальними для слідства і суду.

Організація і порядок діяльності комітетів Верховної Ради України, її тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій встановлюються законом.

(Стаття 89 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 90. Повноваження Верховної Ради України припиняються у день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання.

Президент України має право достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо:

1) протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій відповідно до статті 83 цієї Конституції;

2) протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України;

3) протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

Рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України приймається Президентом України після консультацій з Головою Верховної Ради України, його заступниками та головами депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Повноваження Верховної Ради України, що обрана на позачергових виборах, проведених після дострокового припинення Президентом України повноважень Верховної Ради України попереднього скликання, не можуть бути припинені протягом одного року з дня її обрання.

Повноваження Верховної Ради України не можуть бути достроково припинені Президентом України в останні шість місяців строку повноважень Верховної Ради України або Президента України.

(Стаття 90 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 91. Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених цією Конституцією.

(Офіційне тлумачення положень статті 91 див. у рішеннях Конституційного Суду № 17-пр/2002 від 17.10.2002, № 16-пр/2003 від 14.10.2003)

Стаття 92. Виключно законами України визначаються:

1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина;

2) громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства;

3) права корінних народів і національних меншин;

4) порядок застосування мов;

5) засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку;

6) основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки;

7) правовий режим власності;

8) правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонopolного регулювання;

9) засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;

10) засади регулювання демографічних та міграційних процесів;

11) засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації;

12) організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики;

13) територіальний устрій України;

(офіційне тлумачення положень пункту 13 частини першої статті 92 див. у Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2001 від 13.07.2001)

14) судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань; основи організації та діяльності адвокатури;

15) засади місцевого самоврядування;

16) статус столиці України; спеціальний статус інших міст;

17) основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку;

18) правовий режим державного кордону;

19) правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації;

20) організація і порядок проведення виборів і референдумів;

21) організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України;

22) засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

(Офіційне тлумачення положення пункту 22 частини першої статті 92 див. у Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/2001 від 30.05.2001)

Виключно законами України встановлюються:

1) Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи;

2) порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав; порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України;

3) одиниці ваги, міри і часу; порядок встановлення державних стандартів;

4) порядок використання і захисту державних символів;

5) державні нагороди;

6) військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання;

7) державні свята;

8) порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають економічний чи міграційний режим, відмінний від загального.

Законом України оголошується амністія.

Стаття 93. Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України.

Законопроекти, визначені Президентом України як невідкладні, розглядаються Верховною Радою України позачергово.

(Стаття 93 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 94. Закон підписує Голова Верховної Ради України і невідкладно направляє його Президентові України.

Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду.

(Офіційне тлумачення частини другої статті 94 див. у Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/98 від 07.07.98)

У разі якщо Президент України протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом України і має бути підписаний та офіційно оприлюднений.

Якщо під час повторного розгляду закон буде знову прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу, Президент України зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом десяти днів. У разі якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом.

(Частина четверта статті 94 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування.

(Офіційне тлумачення частини п'ятої статті 94 див. у Рішенні Конституційного Суду № 4-зп від 03.10.97)

Стаття 95. Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.

Включно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків.

Держава прагне до збалансованості бюджету України.

Регулярні звіти про доходи і видатки Державного бюджету України мають бути оприлюднені.

Стаття 96. Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин — на інший період.

Кабінет Міністрів України не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік. Разом із проектом закону подається доповідь про хід виконання Державного бюджету України поточного року.

Стаття 97. Кабінет Міністрів України відповідно до закону подає до Верховної Ради України звіт про виконання Державного бюджету України.

Поданий звіт має бути оприлюднений.

Стаття 98. Контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює Рахункова палата.

(Стаття 98 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 99. Грошовою одиницею України є гривня.

Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави — Національного банку України.

Стаття 100. Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням.

Правовий статус Ради Національного банку України визначається законом.

Стаття 101. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Розділ V ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Стаття 102. Президент України є главою держави і виступає від її імені.

Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Стаття 103. Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою.

Одна й та сама особа не може бути Президентом України більше ніж два строки підряд.

(Офіційне тлумачення положень частини третьої статті 103 див. у Рішенні Конституційного Суду № 22-рп/2003 від 25.12.2003)

Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку.

Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю останнього місяця п'ятого року повноважень Президента України. У разі дострокового припинення повноважень Президента України вибори Президента України проводяться в період дев'яноста днів з дня припинення повноважень.

(Частина п'ята статті 103 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Порядок проведення виборів Президента України встановлюється законом.

Стаття 104. Новообраний Президент України вступає на пост не пізніше ніж через тридцять днів після офіційного оголошення результатів виборів, з моменту складення присяги народом на урочистому засіданні Верховної Ради України.

Приведення Президента України до присяги здійснює Голова Конституційного Суду України.

Президент України складає таку присягу:

«Я, (ім'я та прізвище), волею народу обраний Президентом України, заступаючи на цей високий пост, урочисто присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюся усіма своїми справами боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, обстоювати права і свободи громадян, додержуватися Конституції України і законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників, підносити авторитет України у світі».

Президент України, обраний на позачергових виборах, складає присягу у п'ятиденний строк після офіційного оголошення результатів виборів.

(Офіційне тлумачення положень статті 104 див. у Рішенні Конституційного Суду № 17-рп/2002 від 17.10.2002)

Стаття 105. Президент України користується правом недоторканності на час виконання повноважень.

(Офіційне тлумачення положень частини першої статті 105 див. у Рішенні Конституційного Суду № 19-рп/2003 від 10.12.2003)

За посягання на честь і гідність Президента України винні особи притягаються до відповідальності на підставі закону.

Звання Президента України охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту.

Стаття 106. Президент України:

1) забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави;

2) звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України;

3) представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України;

4) приймає рішення про визнання іноземних держав;

5) призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав;

6) призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до статті 156 цієї Конституції, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

7) призначає позачергові вибори до Верховної Ради України у строки, встановлені цією Конституцією;

8) припиняє повноваження Верховної Ради України у випадках, передбачених цією Конституцією;

(пункт 8 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

9) вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції;

(пункт 9 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

10) вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України;

(пункт 10 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

11) призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора України;

(пункт 11 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

12) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України;

(пункт 12 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

13) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;

(пункт 13 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

14) вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;

(пункт 14 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

15) зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності;

(пункт 15 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

16) скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

(пункт 16 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

17) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;

18) очолює Раду національної безпеки і оборони України;

19) вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань;

(пункт 19 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

20) приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України;

21) приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації — з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України;

22) призначає на посади та звільняє з посад третину складу Конституційного Суду України;

(пункт 22 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

23) утворює суди у визначеному законом порядку;

24) присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги та інші вищі спеціальні звання і класні чини;

25) нагороджує державними нагородами; встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними;

26) приймає рішення про прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, про надання притулку в Україні;

27) здійснює помилювання;

28) створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби;

29) підписує закони, прийняті Верховною Радою України;

30) має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України;

(пункт 30 частини першої статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

31) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України.

Президент України не може передавати свої повноваження іншим особам або органам.

Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України.

Акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21, 23 цієї статті, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

(Частина четверта статті 106 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 107. Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.

Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України.

Персональний склад Ради національної безпеки і оборони України формує Президент України.

До складу Ради національної безпеки і оборони України за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України.

У засіданнях Ради національної безпеки і оборони України може брати участь Голова Верховної Ради України.

Рішення Ради національної безпеки і оборони України вводяться в дію указами Президента України.

Компетенція та функції Ради національної безпеки і оборони України визначаються законом.

Стаття 108. Президент України виконує свої повноваження до вступу на пост новообраного Президента України.

Повноваження Президента України припиняються достроково у разі:

- 1) відставки;
- 2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 3) усунення з поста в порядку імпічменту;
- 4) смерті.

Стаття 109. Відставка Президента України набуває чинності з моменту проголошення ним особисто заяви про відставку на засіданні Верховної Ради України.

Стаття 110. Неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я має бути встановлена на засіданні Верховної Ради України і підтверджена рішенням, прийнятим більшістю від її конституційного складу

на підставі письмового подання Верховного Суду України — за зверненням Верховної Ради України, і медичного висновку.

Стаття 111. Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину.

(Офіційне тлумачення положень частини першої статті 111 див. у Рішенні Конституційного Суду № 19-рп/2003 від 10.12.2003)

Питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту ініціюється більшістю від конституційного складу Верховної Ради України.

Для проведення розслідування Верховна Рада України створює спеціальну тимчасову слідчу комісію, до складу якої включаються спеціальний прокурор і спеціальні слідчі.

Висновки і пропозиції тимчасової слідчої комісії розглядаються на засіданні Верховної Ради України.

За наявності підстав Верховна Рада України не менш як двома третинами від її конституційного складу приймає рішення про звинувачення Президента України.

Рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту приймається Верховною Радою України не менш як трьома четвертими від її конституційного складу після перевірки справи Конституційним Судом України і отримання його висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент та отримання висновку Верховного Суду України про те, що діяння, в яких звинувачується Президент України, містять ознаки державної зради або іншого злочину.

Стаття 112. У разі дострокового припинення повноважень Президента України відповідно до статей 108, 109, 110, 111 цієї Конституції виконання обов'язків Президента України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України. Голова Верховної Ради України в період виконання ним обов'язків Президента України не може здійснювати повноваження, передбачені пунктами 2, 6–8, 10–13, 22, 24, 25, 27, 28 статті 106 Конституції України.

(Стаття 112 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Розділ VI **КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ.** **ІНШІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ**

Стаття 113. Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених цією Конституцією.

Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується цією Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України.

(Стаття 113 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 114. До складу Кабінету Міністрів України входять Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри, міністри.

Прем'єр-міністр України призначається Верховною Радою України за поданням Президента України.

Кандидатуру для призначення на посаду Прем'єр-міністра України вносить Президент України за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, або депутатської фракції, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Міністр оборони України, Міністр закордонних справ України призначаються Верховною Радою України за поданням Президента України, інші члени Кабінету Міністрів України призначаються Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України.

Прем'єр-міністр України керує роботою Кабінету Міністрів України, спрямовує її на виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Верховною Радою України.

(Стаття 114 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 115. Кабінет Міністрів України складає повноваження перед новообраною Верховною Радою України.

Прем'єр-міністр України, інші члени Кабінету Міністрів України мають право заявити Верховній Раді України про свою відставку.

Відставка Прем'єр-міністра України, прийняття Верховною Радою України резолюції недовіри Кабінету Міністрів України мають наслідком відставку всього складу Кабінету Міністрів України. У цих випадках Верховна Рада України здійснює формування нового складу Кабінету Міністрів України у строки і в порядку, що визначені цією Конституцією.

Кабінет Міністрів України, який склав повноваження перед новообраною Верховною Радою України або відставку якого прийнято Верховною Радою України, продовжує виконувати свої повноваження до початку роботи новосформованого Кабінету Міністрів України.

(Стаття 115 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 116. Кабінет Міністрів України:

1) забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України;

2) вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина;

3) забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

4) розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;

5) забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності; здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону;

6) розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання;

7) здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;

8) організовує і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи;

9) спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади;
 9¹) утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади;

(статтю 116 доповнено пунктом 9¹ згідно із Законом № 2222-IV від 08.12.2004)

9²) призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України;

(статтю 116 доповнено пунктом 9² згідно із Законом № 2222-IV від 08.12.2004)

10) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України.

(Пункт 10 статті 116 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 117. Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання.

Акти Кабінету Міністрів України підписує Прем'єр-міністр України.

Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підлягають реєстрації в порядку, встановленому законом.

Стаття 118. Виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації.

(Офіційне тлумачення положень частини першої статті 118 див. у рішеннях Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003, № 9-рп/2005 від 13.10.2005)

Особливості здійснення виконавчої влади у містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України.

(Офіційне тлумачення положень частини другої статті 118 див. у рішеннях Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003, № 9-рп/2005 від 13.10.2005)

Склад місцевих державних адміністрацій формують голови місцевих державних адміністрацій.

(Офіційне тлумачення положень частини третьої статті 118 див. у Рішенні Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003)

Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України.

(Офіційне тлумачення положень частини четвертої статті 118 див. у рішеннях Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003, № 9-рп/2005 від 13.10.2005)

Голови місцевих державних адміністрацій при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України, підзвітні та підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня.

Місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними чи обласними радами.

Місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня.

Рішення голів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України, можуть бути відповідно до закону скасовані Президентом України або головою місцевої державної адміністрації вищого рівня.

Обласна чи районна рада може висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає обґрунтовану відповідь.

Якщо недовіру голові районної чи обласної державної адміністрації висловили дві третини депутатів від складу відповідної ради, Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої державної адміністрації.

Стаття 119. Місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують:

- 1) виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади;
- 2) законність і правопорядок; додержання прав і свобод громадян;
- 3) виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин — також програм їх національно-культурного розвитку;
- 4) підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів;
- 5) звіт про виконання відповідних бюджетів та програм;
- 6) взаємодію з органами місцевого самоврядування;
- 7) реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

Стаття 120. Члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних та місцевих органів виконавчої влади не мають права суміщати свою службу діяльністю з іншою роботою (крім викладацької, наукової та творчої роботи у позаробочий час), входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

(Частина перша статті 120 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України.

Розділ VII ПРОКУРАТУРА

Стаття 121. Прокуратура України становить єдину систему, на яку покладаються:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.
- 5) нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

(Статтю 121 доповнено пунктом 5 згідно із Законом № 2222-IV від 08.12.2004)

Стаття 122. Прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, який призначається на посаду та звільняється з посади за згодою Верховної Ради

України Президентом України. Верховна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади.

(Частина перша статті 122 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Строк повноважень Генерального прокурора України — п'ять років.

Стаття 123. Організація і порядок діяльності органів прокуратури України визначаються законом.

Розділ VIII ПРАВОСУДДЯ

Стаття 124. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

(Офіційне тлумачення положення частини другої статті 124 див. у рішеннях Конституційного Суду № 9-зп від 25.12.97, № 8-рп/2002 від 07.05.2002, № 15-рп/2002 від 09.07.2002)

Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

(Офіційне тлумачення положення частини третьої статті 124 див. у Рішенні Конституційного Суду № 8-рп/2002 від 07.05.2002)

Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України.

Стаття 125. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації.

Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України.

Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди.

Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди.

Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Стаття 126. Незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України.

(Офіційне тлумачення положення частини першої статті 126 див. у Рішенні Конституційного Суду № 19-рп/2004 від 01.12.2004)

Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється.

(Офіційне тлумачення положення частини другої статті 126 див. у Рішенні Конституційного Суду № 19-рп/2004 від 01.12.2004)

Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом.

Судді обіймають посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду України та суддів, які призначаються на посаду судді вперше.

Суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, у разі:

1) закінчення строку, на який його обрано чи призначено;

- 2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років;
- 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 4) порушення суддею вимог щодо несумісності;
- 5) порушення суддею присяги;
- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 7) припинення його громадянства;
- 8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 9) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Повноваження судді припиняються у разі його смерті.

Держава забезпечує особисту безпеку суддів та їхніх сімей.

Стаття 127. Правосуддя здійснюють професійні судді та, у визначених законом випадках, народні засідателі і присяжні.

Професійні судді не можуть належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

На посаду судді може бути рекомендований кваліфікаційною комісією суддів громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою.

Суддями спеціалізованих судів можуть бути особи, які мають фахову підготовку з питань юрисдикції цих судів. Ці судді відправляють правосуддя лише у складі колегій суддів.

Додаткові вимоги до окремих категорій суддів щодо стажу, віку та їх професійного рівня встановлюються законом.

Захист професійних інтересів суддів здійснюється в порядку, встановленому законом.

Стаття 128. Перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснюється Президентом України. Всі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, обираються Верховною Радою України безстроково, в порядку, встановленому законом.

Голова Верховного Суду України обирається на посаду та звільняється з посади шляхом таємного голосування Пленумом Верховного Суду України в порядку, встановленому законом.

Стаття 129. Судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону.

Судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних.

Основними засадами судочинства є:

- 1) законність;
- 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) забезпечення доведеності вини;
- 4) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 5) підтримання державного обвинувачення в суді прокурором;
- 6) забезпечення обвинуваченому права на захист;
- 7) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;

8) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом;

9) обов'язковість рішень суду.

Законом можуть бути визначені також інші засади судочинства в судах окремих судових юрисдикцій.

За неповагу до суду і судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності.

Стаття 130. Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів.

Для вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування.

Стаття 131. В Україні діє Вища рада юстиції, до відання якої належить:

1) внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад;

(офіційне тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 131 див. у Рішенні Конституційного Суду № 14-рп/2001 від 16.10.2001)

2) прийняття рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності;

3) здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів та розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів.

Вища рада юстиції складається з двадцяти членів. Верховна Рада України, Президент України, з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають до Вищої ради юстиції по три члени, а всеукраїнська конференція працівників прокуратури — двох членів Вищої ради юстиції.

До складу Вищої ради юстиції входять за посадою Голова Верховного Суду України, Міністр юстиції України, Генеральний прокурор України.

Розділ ІХ ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

Стаття 132. Територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

Стаття 133. Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села.

(Офіційне тлумачення частини першої статті 133 див. у Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2001 від 13.07.2001)

До складу України входять: Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Іва-

но-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь.

Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України.

(Офіційне тлумачення положень частини третьої статті 133 див. у рішеннях Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003, № 9-рп/2005 від 13.10.2005)

Розділ X АВТОНОМНА РЕСПУБЛІКА КРИМ

Стаття 134. Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання.

Стаття 135. Автономна Республіка Крим має Конституцію Автономної Республіки Крим, яку приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим та затверджує Верховна Рада України не менш як половиною від конституційного складу Верховної Ради України.

Нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим та рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим не можуть суперечити Конституції і законам України та приймаються відповідно до Конституції України, законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України та на їх виконання.

Стаття 136. Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах своїх повноважень приймає рішення та постанови, які є обов'язковими до виконання в Автономній Республіці Крим.

Урядом Автономної Республіки Крим є Рада міністрів Автономної Республіки Крим. Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим призначається на посаду та звільняється з посади Верховною Радою Автономної Республіки Крим за погодженням із Президентом України.

Повноваження, порядок формування і діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим визначаються Конституцією України та законами України, нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим з питань, віднесених до її компетенції.

Правосуддя в Автономній Республіці Крим здійснюється судами, що належать до єдиної системи судів України.

Стаття 137. Автономна Республіка Крим здійснює нормативне регулювання з питань:

- 1) сільського господарства і лісів;
- 2) меліорації і кар'єрів;
- 3) громадських робіт, ремесел та промислів; благодійництва;
- 4) містобудування і житлового господарства;
- 5) туризму, готельної справи, ярмарків;

6) музеїв, бібліотек, театрів, інших закладів культури, історико-культурних заповідників;

7) транспорту загального користування, автошляхів, водопроводів;

8) мисливства, рибальства;

9) санітарної і лікарняної служб.

З мотивів невідповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України Президент України може зупинити дію цих нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності.

Стаття 138. До відання Автономної Республіки Крим належить:

1) призначення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, затвердження складу виборчої комісії Автономної Республіки Крим;

2) організація та проведення місцевих референдумів;

3) управління майном, що належить Автономній Республіці Крим;

4) розроблення, затвердження та виконання бюджету Автономної Республіки Крим на основі єдиної податкової і бюджетної політики України;

5) розроблення, затвердження та реалізація програм Автономної Республіки Крим з питань соціально-економічного та культурного розвитку, раціонального природокористування, охорони довкілля — відповідно до загальнодержавних програм;

6) визнання статусу місцевостей як курортів; встановлення зон санітарної охорони курортів;

7) участь у забезпеченні прав і свобод громадян, національної злагоди, сприяння охороні правопорядку та громадської безпеки;

8) забезпечення функціонування і розвитку державної та національних мов і культур в Автономній Республіці Крим; охорона і використання пам'яток історії;

9) участь у розробленні та реалізації державних програм повернення депортованих народів;

10) ініціювання введення надзвичайного стану та встановлення зон надзвичайної екологічної ситуації в Автономній Республіці Крим або в окремих її місцевостях.

Законами України Автономній Республіці Крим можуть бути делеговані також інші повноваження.

Стаття 139. В Автономній Республіці Крим діє Представництво Президента України, статус якого визначається законом України.

Розділ XI МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 140. Місцеве самоврядування є правом територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

(Офіційне тлумачення положень частини першої статті 140 див. у рішеннях Конституційного Суду № 12-рп/2002 від 18.06.2002, № 21-рп/2003 від 25.12.2003)

Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України.

(Офіційне тлумачення положень частини другої статті 140 див. у рішеннях Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003, № 9-рп/2005 від 13.10.2005)

Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

(Офіційне тлумачення положень частини третьої статті 140 див. у Рішенні Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003)

Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради.

Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад.

(Офіційне тлумачення частини п'ятої статті 140 див. у Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2001 від 13.07.2001)

Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Стаття 141. До складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

(Частина перша статті 141 в редакції Закону № 2222-IV від 08.12.2004)

Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирають строком на чотири роки відповідно сільського, селищного та міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях.

(Офіційне тлумачення положень частини другої статті 141 див. у Рішенні Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003)

Статус голів, депутатів і виконавчих органів ради та їхні повноваження, порядок утворення, реорганізації, ліквідації визначаються законом.

Голова районної та голова обласної ради обираються відповідною радою і очолюють виконавчий апарат ради.

Стаття 142. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

(Офіційне тлумачення частини першої статті 142 див. у Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2001 від 13.07.2001)

Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби.

Держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою.

Стаття 143. Територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

Обласні та районні ради затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання; затверджують районні і обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм, та контролюють їх виконання; вирішують інші питання, віднесені законом до їхньої компетенції.

Органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності.

Органи місцевого самоврядування з питань здійснення ними повноважень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.

Стаття 144. Органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території.

Рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду.

Стаття 145. Права місцевого самоврядування захищаються в судовому порядку.

Стаття 146. Інші питання організації місцевого самоврядування, формування, діяльності та відповідальності органів місцевого самоврядування визначаються законом.

Розділ XII КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Стаття 147. Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Стаття 148. Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів Конституційного Суду України.

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України.

Суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж роботи за фахом не менш як десять років, проживає в Україні протягом останніх двадцяти років та володіє державною мовою.

Суддя Конституційного Суду України призначається на дев'ять років без права бути призначеним на повторний строк.

Голова Конституційного Суду України обирається на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України зі складу суддів Конституційного Суду України шляхом таємного голосування лише на один трирічний строк.

Стаття 149. На суддів Конституційного Суду України поширюються гарантії незалежності та недоторканності, підстави щодо звільнення з посади, передбачені статтею 126 цієї Конституції, та вимоги щодо несумісності, визначені в частині другій статті 127 цієї Конституції.

Стаття 150. До повноважень Конституційного Суду України належить:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність):

законів та інших правових актів Верховної Ради України;

(офіційне тлумачення положень абзацу другого пункту 1 частини першої статті 150 див. у Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/2002 від 27.03.2002)

актів Президента України;

(офіційне тлумачення положень абзацу третього пункту 1 частини першої статті 150 див. у Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/2002 від 27.03.2002)

актів Кабінету Міністрів України;

правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Ці питання розглядаються за зверненнями: Президента України; не менш як сорока п'яти народних депутатів України; Верховного Суду України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

З питань, передбачених цією статтею, Конституційний Суд України ухвалює рішення, які є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені.

(Офіційне тлумачення положень частини другої статті 150 див. у Рішенні Конституційного Суду № 15-рп/2000 від 14.12.2000)

Стаття 151. Конституційний Суд України за зверненням Президента України або Кабінету Міністрів України дає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість.

За зверненням Верховної Ради України Конституційний Суд України дає висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

Стаття 152. Закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо во-

ни не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

Матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку.

Стаття 153. Порядок організації і діяльності Конституційного Суду України, процедура розгляду ним справ визначаються законом.

Розділ XIII ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття 154. Законопроект про внесення змін до Конституції України може бути поданий до Верховної Ради України Президентом України або не менш як третиною народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Стаття 155. Законопроект про внесення змін до Конституції України, крім розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України», попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради України, вважається прийнятим, якщо на наступній черговій сесії Верховної Ради України за нього проголосувало не менш як дві третини від конституційного складу Верховної Ради України.

Стаття 156. Законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України.

Повторне подання законопроекту про внесення змін до розділів I, III і XIII цієї Конституції з одного й того самого питання можливе лише до Верховної Ради України наступного скликання.

Стаття 157. Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.

Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Стаття 158. Законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту.

Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

(Офіційне тлумачення положень частини другої статті 158 див. у Рішенні Конституційного Суду № 8-рп/98 від 09.06.98)

Стаття 159. Законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 цієї Конституції.

(Офіційне тлумачення положень статті 159 див. у Рішенні Конституційного Суду № 8-рп/98 від 09.06.98)

Розділ XIV ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 160. Конституція України набуває чинності з дня її прийняття.

(Офіційне тлумачення статті 160 див. у Рішенні Конституційного Суду № 4-зп від 03.10.97)

Стаття 161. День прийняття Конституції України є державним святом — Днем Конституції України.

Розділ XV ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Закони та інші нормативні акти, прийняті до набуття чинності цією Конституцією, є чинними у частині, що не суперечить Конституції України.

2. Верховна Рада України після прийняття Конституції України здійснює повноваження, передбачені цією Конституцією.

Чергові вибори до Верховної Ради України проводяться у березні 1998 року.

(Офіційне тлумачення пункту 2 Перехідних положень див. у Рішенні Конституційного Суду № 1-зп від 13.05.97)

3. Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю жовтня 1999 року.

4. Президент України протягом трьох років після набуття чинності Конституцією України має право видавати схвалені Кабінетом Міністрів України і скріплені підписом Прем'єр-міністра України укази з економічних питань, не врегульованих законами, з одночасним поданням відповідного законопроекту до Верховної Ради України в порядку, встановленому статтею 93 цієї Конституції.

Такий указ Президента України вступає в дію, якщо протягом тридцяти календарних днів з дня подання законопроекту (за винятком днів міжсесійного періоду) Верховна Рада України не прийме закон або не відхилить поданий законопроект більшістю від її конституційного складу, і діє до набрання чинності законом, прийнятим Верховною Радою України з цих питань.

5. Кабінет Міністрів України формується відповідно до цієї Конституції протягом трьох місяців після набуття нею чинності.

6. Конституційний Суд України формується відповідно до цієї Конституції протягом трьох місяців після набуття нею чинності. До створення Конституційного Суду України тлумачення законів здійснює Верховна Рада України.

7. Голови місцевих державних адміністрацій після набуття чинності цією Конституцією набувають статусу голів місцевих державних адміністрацій згідно зі статтею 118 цієї Конституції, а після обрання голів відповідних рад складають повноваження голів цих рад.

8. Сільські, селищні, міські ради та голови цих рад після набуття чинності Конституцією України здійснюють визначені нею повноваження до обрання нового складу цих рад у березні 1998 року.

Районні та обласні ради, обрані до набуття чинності цією Конституцією, здійснюють визначені нею повноваження до сформування нового складу цих рад відповідно до Конституції України.

Районні в містах ради та голови цих рад після набуття чинності цією Конституцією здійснюють свої повноваження відповідно до закону.

9. Прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів та функцію попереднього слідства — до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів, та до сформування системи досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування.

10. До прийняття законів, що визначають особливості здійснення виконавчої влади в містах Києві та Севастополі відповідно до статті 118 цієї Конституції, виконавчу владу в цих містах здійснюють відповідні державні адміністрації.

11. Частина перша статті 99 цієї Конституції вводиться в дію після введення національної грошової одиниці — гривні.

12. Верховний Суд України і Вищий арбітражний суд України здійснюють свої повноваження відповідно до чинного законодавства України до сформування системи судів загальної юрисдикції в Україні відповідно до статті 125 цієї Конституції, але не довше ніж п'ять років.

Судді всіх судів в Україні, обрані чи призначені до дня набуття чинності цією Конституцією, продовжують здійснювати свої повноваження згідно з чинним законодавством до закінчення строку, на який вони обрані чи призначені.

Судді, повноваження яких закінчилися в день набуття чинності цією Конституцією, продовжують здійснювати свої повноваження протягом одного року.

13. Протягом п'яти років після набуття чинності цією Конституцією зберігається існуючий порядок арешту, тримання під вартою і затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, а також порядок проведення огляду та обшуку житла або іншого володіння особи.

14. Використання існуючих військових баз на території України для тимчасового перебування іноземних військових формувань можливе на умовах оренди в порядку, визначеному міжнародними договорами України, ратифікованими Верховною Радою України.

**Закон України
ПРО КОНСТИТУЦІЙНИЙ
СУД УКРАЇНИ**

ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Р о з д і л І
Основи конституційного судоустрою

Г л а в а 1
Загальні положення

Стаття 1. Статус Конституційного Суду України

Конституційний Суд України — єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.

Конституційний Суд України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Стаття 2. Завдання Конституційного Суду України

Завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України.

Стаття 3. Нормативне регулювання діяльності Конституційного Суду України

Організація, повноваження та порядок діяльності Конституційного Суду України визначаються Конституцією України та цим Законом.

Конституційний Суд України приймає акти, що регламентують організацію його внутрішньої роботи у відповідності з цим Законом.

Стаття 4. Основні принципи діяльності Конституційного Суду України

Діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності суддів, гласності, повного і всебічного розгляду справ та обґрунтованості прийнятих ним рішень.

Стаття 5. Склад Конституційного Суду України

Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів Конституційного Суду України.

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України.

Стаття 6. Порядок призначення суддів Конституційного Суду України Президентом України

Президент України проводить консультації з Прем'єр-міністром України та Міністром юстиції України щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України.

Призначеною на посаду судді Конституційного Суду України вважається особа, про призначення якої видано Указ Президента України, скріплений підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України.

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався Президентом України, Президент України у місячний строк призначає іншу особу на цю посаду.

**Стаття 7. Порядок призначення суддів Конституційного Суду України
Верховною Радою України**

Верховна Рада України призначає суддів Конституційного Суду України таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів.

Пропозиції щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України вносить Голова Верховної Ради України, а також може вносити не менш як 1/4 народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України; при цьому депутат має право поставити підпис під пропозицією про висунення лише однієї кандидатури і ці підписи депутатів не відкликаються. Відповідний Комітет Верховної Ради України подає Верховній Раді свої висновки щодо кожної кандидатури на посаду судді Конституційного Суду України, внесеної у встановленому порядку.

Призначеними на посади суддів Конституційного Суду України вважаються кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів депутатів, але більше половини голосів депутатів від конституційного складу Верховної Ради України. Якщо кілька кандидатів набрали однакову кількість голосів і після їх призначення було б перевищено необхідне для призначення число суддів, щодо цих кандидатів проводиться повторне голосування.

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався Верховною Радою України, Верховна Рада України у місячний строк призначає іншу особу на цю посаду.

За результатами голосування Головою Верховної Ради України підписуються постанови Верховної Ради України про призначення суддів Конституційного Суду України.

**Стаття 8. Порядок призначення суддів Конституційного Суду України
з'їздом суддів України**

З'їзд суддів України за пропозицією делегатів з'їзду відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх делегатів з'їзду визначає кандидатури на посади суддів Конституційного Суду України для включення в бюлетені для таємного голосування.

Призначеним на посаду судді Конституційного Суду України вважається кандидат, який у результаті таємного голосування одержав більшість голосів від числа обраних делегатів з'їзду суддів України.

Якщо голосування проводиться щодо кандидатур, число яких перевищує квоту для призначення на посади суддів Конституційного Суду України, призначеними вважаються кандидати, які за умов, визначених у частині другій цієї статті, набрали більше голосів, ніж інші кандидати на ці посади.

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався з'їздом суддів України, з'їзд суддів України у тримісячний строк призначає іншу особу на цю посаду.

За результатами голосування головою і секретарем з'їзду підписуються рішення з'їзду суддів України про призначення суддів Конституційного Суду України.

Стаття 9. Строк повноважень суддів Конституційного Суду України

Суддя Конституційного Суду України призначається строком на дев'ять років без права бути призначеним повторно.

Стаття 10. Форма одягу та нагрудний знак судді Конституційного Суду України

Суддя Конституційного Суду України при відправленні своїх обов'язків на пленарному засіданні, на засіданні Конституційного Суду України та в Колегії суддів Конституційного Суду України повинен бути одягнений у мантию.

Суддя Конституційного Суду України має нагрудний знак, опис і форма якого затверджуються Верховною Радою України.

Стаття 11. Атрибути Конституційного Суду України

Невід'ємними атрибутами Залу засідань Конституційного Суду України є Державний Герб України та Державний Прапор України.

Стаття 12. Місцезнаходження Конституційного Суду України

Конституційний Суд України знаходиться у місті Києві.

Глава 2**Повноваження Конституційного Суду України****Стаття 13. Повноваження Конституційного Суду України**

Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо:

- 1) конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- 3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в межах, визначених статтями 111 та 151 Конституції України;
- 4) офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Стаття 14. Межі повноважень Конституційного Суду України

До повноважень Конституційного Суду України не належать питання щодо законності актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а також інші питання, віднесені до компетенції судів загальної юрисдикції.

Стаття 15. Підстави для визнання правових актів неконституційними

Підставами для прийняття Конституційним Судом України рішення щодо неконституційності правових актів повністю чи в їх окремих частинах є:

- невідповідність Конституції України;
- порушення встановленої Конституцією України процедури їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності;
- перевищення конституційних повноважень при їх прийнятті.

Г л а в а 3**Судді Конституційного Суду України****Стаття 16. Вимоги до судді Конституційного Суду України**

Суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту, стаж практичної, наукової або педагогічної роботи за фахом не менше десяти років, володіє державною мовою і проживає в Україні протягом останніх двадцяти років.

Судді Конституційного Суду України не можуть належати до політичних партій та профспілок, мати представницький мандат, брати участь у будь-якій політичній діяльності, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

Стаття 17. Вступ на посаду судді Конституційного Суду України

Суддя Конституційного Суду України вступає на посаду з дня складення ним присяги судді Конституційного Суду України.

Суддя Конституційного Суду України при вступі на посаду складає присягу такого змісту: «Урочисто присягаю чесно і сумлінно виконувати високі обов'язки судді Конституційного Суду України, забезпечувати верховенство Конституції України, захищати конституційний лад держави, конституційні права та свободи людини і громадянина».

Суддя Конституційного Суду України складає присягу на засіданні Верховної Ради України, яке проводиться за участю Президента України, а також Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України або осіб, які виконують їх повноваження.

(Частина третя статті 17 в редакції Закону № 73-V від 03.08.2006)

Стаття 18. Статус судді Конституційного Суду України

Статус судді Конституційного Суду України визначається Конституцією України, цим Законом та законами України про статус суддів.

Повноваження судді Конституційного Суду України та його конституційні права і свободи не можуть бути обмежені при введенні воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

Стаття 19. Повноваження судді Конституційного Суду України

Суддя Конституційного Суду України здійснює попередню підготовку питань для їх розгляду Колегією суддів Конституційного Суду України, Конституційним Судом України, бере участь у розгляді справ.

Суддя Конституційного Суду України має право витребувати від Верховної Ради України, Президента України, Прем'єр-міністра України, Генерального прокурора України, суддів, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій та інших об'єднань громадян, окремих громадян необхідні документи, матеріали та іншу інформацію з питань, що готуються до розгляду Колегією суддів Конституційного Суду України, Конституційним Судом України.

Ухилення від дачі пояснень або відмова від надання документів, матеріалів, інформації судді Конституційного Суду України тягне за собою відповідальність винних осіб згідно з законом.

Суддя Конституційного Суду України має право публічно висловлювати свою думку з питань, що стосуються провадження у Конституційному Суді України лише щодо тих справ, у яких Конституційним Судом України прийнято рішення чи дано висновок.

Стаття 20. Вибори Голови Конституційного Суду України

Голова Конституційного Суду України обирається на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України зі складу суддів Конституційного Суду України лише на один трирічний строк таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів з будь-яким числом кандидатур, запропонованих суддями Конституційного Суду України. У бюлетені може бути залишено не більше однієї кандидатури.

Головою Конституційного Суду України вважається обраний кандидат, за якого проголосувало більше половини конституційного складу суддів Конституційного Суду України.

У разі якщо запропоновано більше двох кандидатів на посаду Голови Конституційного Суду України і жодного з кандидатів не було обрано, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які отримали більшість голосів.

У разі якщо запропоновано не більше двох кандидатів на посаду Голови Конституційного Суду України і жодного з кандидатів не було обрано або Голову Конституційного Суду України не було обрано при повторному голосуванні, проводяться нові вибори з висуванням інших кандидатур на посаду Голови Конституційного Суду України.

Конституційний Суд України обирає з числа суддів Конституційного Суду України комісію для організації та проведення виборів Голови Конституційного Суду України.

Стаття 21. Повноваження Голови Конституційного Суду України

Голова Конституційного Суду України очолює Конституційний Суд України та організовує його діяльність.

До повноважень Голови Конституційного Суду України належить:

організація роботи колегій суддів Конституційного Суду України, комісій та Секретаріату Конституційного Суду України;

скликання і проведення засідань, пленарних засідань Конституційного Суду України;

розпорядження бюджетними коштами на утримання і забезпечення діяльності Конституційного Суду України відповідно до кошторису, затвердженого Конституційним Судом України;

здійснення інших повноважень, передбачених цим Законом і актами Конституційного Суду України, що регламентують організацію його внутрішньої роботи.

Стаття 22. Заступники Голови Конституційного Суду України

Голова Конституційного Суду України має двох заступників Голови Конституційного Суду України.

Заступники Голови Конституційного Суду України виконують за дорученням Голови Конституційного Суду України окремі його повноваження. У разі відсутності Голови Конституційного Суду України або неможливості здійснення ним своїх повноважень його обов'язки виконує заступник, який є старшим за віком.

У разі відсутності обох заступників обов'язки Голови Конституційного Суду України виконує найстарший за віком суддя Конституційного Суду України.

Заступники Голови Конституційного Суду України обираються за пропозицією Голови Конституційного Суду України лише на один трирічний строк таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів у порядку, визначеному статтею 20 цього Закону.

Стаття 23. Припинення повноважень судді Конституційного Суду України

Повноваження судді Конституційного Суду України припиняються у разі:

- 1) закінчення строку призначення;
- 2) досягнення суддею шістдесятип'ятирічного віку;
- 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 4) порушення суддею вимог, передбачених частиною другою статті 16 цього Закону;
- 5) порушення суддею присяги;
- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 7) припинення його громадянства;
- 8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 9) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Рішення про припинення повноважень судді Конституційного Суду України у випадках, передбачених пунктами 1–3, 6–9, приймається на засіданні Конституційного Суду України, а у випадках, передбачених пунктами 4, 5, — Верховною Радою України.

Повноваження судді припиняються у разі його смерті.

Стаття 24. Дострокове звільнення з посади Голови Конституційного Суду України, заступника Голови Конституційного Суду України за їх заявами

Голова Конституційного Суду України, заступник Голови Конституційного Суду України звільняються з посади за їх заявами Конституційним Судом України.

Рішення про дострокове звільнення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини конституційного складу суддів Конституційного Суду України.

Звільнення з посади Голови Конституційного Суду України, заступника Голови Конституційного Суду України не позбавляє їх повноважень судді Конституційного Суду України.

Стаття 25. Наукові консультанти і помічники суддів Конституційного Суду України

Суддя Конституційного Суду України має наукового консультанта і помічника.

Науковий консультант і помічник виконують доручення судді Конституційного Суду України зі справ конституційного провадження.

Науковий консультант і помічник судді Конституційного Суду України є державними службовцями.

Стаття 26. Позасудова діяльність суддів Конституційного Суду України

Судді Конституційного Суду України мають право брати участь у конференціях, симпозіумах, бути у складі делегацій Конституційного Суду України.

Рішення про службові відрядження суддів Конституційного Суду України приймає Голова Конституційного Суду України, а у разі його відсутності — заступник Голови Конституційного Суду України.

Глава 4**Гарантії діяльності суддів Конституційного Суду України****Стаття 27. Незалежність суддів Конституційного Суду України**

Судді Конституційного Суду України при здійсненні своїх повноважень є незалежними і підкоряються лише Конституції України та керуються цим Законом, іншими законами України, крім тих законів або їх окремих положень, що є предметом розгляду Конституційного Суду України.

Стаття 28. Недоторканність особи судді Конституційного Суду України

Особа судді Конституційного Суду України є недоторканною.

Суддя Конституційного Суду України не може бути затриманий чи заарештований без згоди Верховної Ради України до винесення обвинувального вироку судом.

Судді Конституційного Суду України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Конституційному Суді України та в його колегіях, за винятком відповідальності за образу чи наклеп при розгляді справ, прийнятті рішень та дачі висновків Конституційним Судом України.

Стаття 29. Соціальне і побутове забезпечення суддів Конституційного Суду України

Судді Конституційного Суду України одержують заробітну плату та користуються іншими видами матеріального забезпечення, встановленими законами України про статус суддів.

У разі коли повноваження судді Конституційного Суду України були припинені відповідно до пунктів 1 і 3 частини першої статті 23 цього Закону, за ним зберігається до виходу на пенсію за віком вісімдесят відсотків грошового утримання та інші види матеріального забезпечення, якими користується суддя Конституційного Суду України.

Глава 5**Організація та діяльність Конституційного Суду України****Стаття 30. Організація діяльності Конституційного Суду України**

Питання провадження у справах та діяльності Конституційного Суду України, його Секретаріату, порядок діловодства, правила внутрішнього розпорядку Конституційного Суду України визначаються Конституцією України, цим Законом та актами Конституційного Суду України, що встановлюють порядок організації внутрішньої роботи Конституційного Суду України.

Стаття 31. Фінансування Конституційного Суду України

Фінансування Конституційного Суду України передбачається в Державному бюджеті України окремим рядком.

Пропозиції щодо обсягу фінансування Конституційного Суду України і проект відповідного кошторису подаються Головою Конституційного Суду України до Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України при складанні проекту Державного бюджету України на кожний наступний рік.

Стаття 32. Секретаріат Конституційного Суду України

Організаційне, науково-експертне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Конституційного Суду України здійснює Секретаріат Конституційного Суду України на чолі з керівником Секретаріату Конституційного Суду України.

Положення про Секретаріат Конституційного Суду України, його структура і штати затверджуються Конституційним Судом України.

Керівник Секретаріату Конституційного Суду України призначається Конституційним Судом України за поданням Голови Конституційного Суду України з числа громадян, які мають право на зайняття посади професійного судді.

Керівник Секретаріату Конституційного Суду України не може належати до політичних партій, мати представницький мандат, брати участь у будь-якій політичній діяльності, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

Керівник та інші посадові особи Секретаріату Конституційного Суду України є державними службовцями.

Стаття 33. Постійні комісії Конституційного Суду України

Конституційний Суд України на своєму засіданні утворює з числа суддів Конституційного Суду України постійні комісії Конституційного Суду України, що є його допоміжними робочими органами з питань організації його внутрішньої діяльності.

Положення про постійні комісії Конституційного Суду України затверджується Конституційним Судом України на пленарному засіданні.

Голови постійних комісій призначаються Головою Конституційного Суду України на строк своїх повноважень.

Стаття 34. Тимчасові комісії Конституційного Суду України

Конституційний Суд України може утворювати на своїх пленарних засіданнях тимчасові комісії для додаткового дослідження питань, пов'язаних з конституційним провадженням у справі, за участю фахівців у відповідних галузях права.

Стаття 35. Архів Конституційного Суду України

Матеріали діяльності Конституційного Суду України зберігаються в Архіві Конституційного Суду України.

Матеріали справ, щодо яких Конституційним Судом України прийнято рішення або дано висновок, зберігаються в Архіві Конституційного Суду України сто років.

Оригінали рішень та висновків Конституційного Суду України зберігаються в Архіві Конституційного Суду України безстроково.

Інші матеріали щодо діяльності Конституційного Суду України зберігаються в Архіві Конституційного Суду України на загальних підставах, визначених законодавством України.

Положення про Архів Конституційного Суду України затверджується Конституційним Судом України.

Стаття 36. Бібліотека Конституційного Суду України

Для забезпечення Конституційного Суду України нормативно-правовими актами, науковою та іншою спеціальною літературою утворюється Бібліотека Конституційного Суду України.

Положення про Бібліотеку Конституційного Суду України затверджується Конституційним Судом України.

Стаття 37. Друкований орган Конституційного Суду України

Друкованим органом Конституційного Суду України є «Вісник Конституційного Суду України».

Розділ II Конституційне провадження

Глава 6 Звернення до Конституційного Суду України

Стаття 38. Форми звернення до Конституційного Суду України

Формами звернення до Конституційного Суду України є конституційне подання та конституційне звернення.

Стаття 39. Конституційне подання

Конституційне подання — це письмове клопотання до Конституційного Суду України про визнання правового акта (його окремих положень) неконституційним, про визначення конституційності міжнародного договору або про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України.

Конституційним поданням є також звернення Верховної Ради України про дачу висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

У конституційному поданні зазначаються:

- 1) повне найменування органу, посадової особи, які направляють конституційне подання згідно з правом, наданим Конституцією України та цим Законом;
- 2) відомості про представника за законом або уповноваженого за дорученням;
- 3) повне найменування, номер, дата прийняття, джерело опублікування (у разі публікації) правового акта, конституційність якого (окремих його положень) оспорується чи який потребує офіційного тлумачення;
- 4) правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта (його окремих положень) або необхідності в офіційному тлумаченні;
- 5) дані щодо інших документів і матеріалів, на які посилаються суб'єкти права на конституційне подання (копії цих документів і матеріалів додаються);
- 6) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Конституційне подання, документи та інші матеріали до нього подаються у трьох примірниках.

Стаття 40. Суб'єкти права на конституційне подання з питань прийняття рішень Конституційним Судом України

Суб'єктами права на конституційне подання з питань прийняття рішень Конституційним Судом України у випадках, передбачених пунктом 1 статті 13 цього Закону, є Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається), Верховний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Стаття 41. Суб'єкти права на конституційне подання з питань дачі висновків Конституційним Судом України

Суб'єктами права на конституційне подання з питань дачі висновків Конституційним Судом України у випадках, передбачених пунктами 2, 3, 4 статті 13 цього Закону, є:

за пунктом 2 — Президент України, Кабінет Міністрів України;

за пунктом 3 — Верховна Рада України;

за пунктом 4 — Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховний Суд України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування.

Стаття 42. Конституційне звернення

Конституційне звернення — це письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи.

У конституційному зверненні зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса, за якою особа проживає, або повна назва місцезнаходження юридичної особи;

2) відомості про представника особи за законом або уповноваженого за дорученням;

3) статті (окремі положення) Конституції України або Закону України, тлумачення яких має бути дано Конституційним Судом України;

4) обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України;

5) дані щодо інших документів і матеріалів, на які посилаються суб'єкти права на конституційне звернення (копії цих документів і матеріалів додаються);

6) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Конституційне звернення, документи та інші матеріали до нього подаються у трьох примірниках.

Стаття 43. Суб'єкти права на конституційне звернення з питань дачі висновків Конституційним Судом України

Суб'єктами права на конституційне звернення з питань дачі висновків Конституційним Судом України у випадку, передбаченому пунктом 4 статті 13 цього Закону, є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи.

Стаття 44. Відкликання конституційного подання, конституційного звернення

Конституційне подання або конституційне звернення може бути відкликано за письмовою заявою суб'єкта, який його направив до Конституційного Суду України, в будь-який час до дня розгляду на пленарному засіданні Конституційного Суду України.

Процесуальна ухвала про припинення провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням, що відкликається, приймається на засіданні Конституційного Суду України.

Стаття 45. Підстави для відмови у відкритті конституційного провадження

Підставами для відмови у відкритті провадження у справі в Конституційному Суді України є:

- 1) відсутність встановленого Конституцією України, цим Законом права на конституційне подання, конституційне звернення;
- 2) невідповідність конституційного подання, конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом;
- 3) невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні.

Глава 7**Провадження в справах у Конституційному Суді України****Стаття 46. Порядок конституційного провадження у справі**

Відкриття провадження у справі у Конституційному Суді України за конституційним поданням чи конституційним зверненням ухвалюється Колегією суддів Конституційного Суду України або Конституційним Судом України на його засіданні.

Справа, за якою відкрито конституційне провадження, розглядається Конституційним Судом України на пленарному засіданні у порядку та в строк, установлені цим Законом.

Дата розгляду справи Конституційним Судом України визначається Головою Конституційного Суду України.

Стаття 47. Колегії суддів Конституційного Суду України

У складі Конституційного Суду України утворюються колегії суддів для розгляду питань щодо відкриття провадження у справах за конституційними поданнями та колегії суддів для розгляду питань щодо відкриття провадження у справах за конституційними зверненнями.

Рішення про утворення колегій суддів Конституційного Суду України, затвердження складу та призначення секретарів колегій суддів приймається на засіданні Конституційного Суду України протягом першого місяця кожного календарного року.

Секретар Колегії суддів призначається із числа суддів, які входять до складу Колегії, та очолює її.

Стаття 48. Повноваження колегій суддів Конституційного Суду України щодо справ за конституційними поданнями

Колегія суддів Конституційного Суду України у справах за конституційними поданнями більшістю голосів суддів, які входять до її складу, приймає процесуальну ухвалу про відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України або про відмову у такому провадженні.

У разі прийняття Колегією суддів Конституційного Суду України процесуальної ухвали про відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України ця справа вноситься Головою Конституційного Суду України на розгляд пленарного засідання Конституційного Суду України.

У разі прийняття Колегією суддів процесуальної ухвали про відмову у відкритті провадження в справі секретар Колегії суддів направляє матеріали Голові Конституційного Суду України для розгляду справи на засіданні Конституційного Суду України.

Стаття 49. Повноваження колегій суддів Конституційного Суду України у справах за конституційними зверненнями

Колегія суддів Конституційного Суду України у справах за конституційними зверненнями приймає процесуальну ухвалу про відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України або про відмову у такому провадженні в порядку, встановленому статтею 48 цього Закону.

Стаття 50. Засідання Конституційного Суду України

Конституційний Суд України на своїх засіданнях розглядає питання щодо відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України у разі прийняття Колегією суддів Конституційного Суду України процесуальної ухвали про відмову у відкритті такого провадження.

У разі прийняття на засіданні Конституційного Суду України процесуальної ухвали про відкриття провадження у справі в Конституційному Суді України ця справа вноситься Головою Конституційного Суду України на розгляд пленарного засідання Конституційного Суду України.

Прийнята Конституційним Судом України на його засіданні процесуальна ухвала про відмову у відкритті провадження у справі в Конституційному Суді України є остаточною.

На засіданнях Конституційного Суду України розглядаються всі питання, що потребують вирішення Конституційним Судом України, крім тих, що вирішуються на його пленарних засіданнях, відповідно до цього Закону.

Засідання Конституційного Суду України є повноважним, якщо на ньому присутні не менше одинадцяти суддів Конституційного Суду України.

Рішення Конституційного Суду України на його засіданнях приймається, якщо за це рішення проголосувало більше половини суддів Конституційного Суду України, які брали участь у засіданні.

Стаття 51. Пленарні засідання Конституційного Суду України

Конституційний Суд України на своїх пленарних засіданнях розглядає справи, провадження в яких відкрито за конституційними поданнями та конституційними зверненнями, а також інші питання, віднесені до розгляду Конституційним Судом України на його пленарних засіданнях цим Законом.

На пленарних засіданнях Конституційним Судом України приймаються рішення у справах, передбачених пунктом 1 статті 13, та даються висновки у справах, передбачених пунктами 2, 3, 4 статті 13 цього Закону.

Пленарне засідання Конституційного Суду України є повноважним, якщо на ньому присутні не менше дванадцяти суддів Конституційного Суду України.

Рішення Конституційного Суду України приймаються та його висновки даються на пленарному засіданні, якщо за них проголосувало не менше десяти суддів Конституційного Суду України.

Стаття 52. Порядок проведення пленарних засідань, засідань Конституційного Суду України

Порядок проведення пленарних засідань, засідань Конституційного Суду України встановлюється цим Законом та актами Конституційного Суду України, що регламентують організацію його внутрішньої роботи.

На пленарних засіданнях та на засіданнях Конституційного Суду України головує Голова Конституційного Суду України.

Стаття 53. Відповідальність за порушення порядку проведення пленарного засідання Конституційного Суду України

Головуючий на пленарному засіданні Конституційного Суду України забезпечує додержання порядку його проведення.

Учасники конституційного провадження та присутні у Залі засідань Конституційного Суду України попереджуються про необхідність додержання встановленого порядку.

У разі виявлення неповаги до Конституційного Суду України або перешкоджання проведенню його пленарного засідання порушник притягається до встановленої законом відповідальності.

Ухвала про притягнення до відповідальності приймається Конституційним Судом України за пропозицією головуючого у Залі засідань Конституційного Суду України.

Порушник випроводжується із Залу засідань Конституційного Суду України.

Стаття 54. Забезпечення повноти розгляду справи Конституційним Судом України

Колегія суддів Конституційного Суду України під час підготовки справи, Конституційний Суд України в процесі провадження у справі мають право витребувати від Верховної Ради України, Президента України, Прем'єр-міністра України, Генерального прокурора України, суддів, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій та інших об'єднань громадян і окремих громадян необхідні документи, матеріали та інші відомості, що стосуються справи.

Колегія суддів Конституційного Суду України під час підготовки справи, Конституційний Суд України в процесі провадження у справі в разі необхідності призначають експертизу в справі і вирішують питання щодо залучення до участі в конституційному провадженні експертів.

Колегія суддів Конституційного Суду України під час підготовки справи, Конституційний Суд України в процесі провадження у справі мають право виклика-

ти посадових осіб, експертів, свідків, представників за законом та уповноважених за дорученням, громадян, участь яких повинна забезпечити об'єктивний і повний розгляд справи.

Ухилення без поважних причин від явки у Колегію суддів Конституційного Суду України чи в Конституційний Суд України, а так само відмова надати необхідні документи, матеріали та інші відомості або їх умисне приховування тягнуть за собою відповідальність винних осіб за законом.

Стаття 55. Учасники конституційного провадження

Учасниками конституційного провадження є суб'єкти права на конституційне подання і конституційне звернення, їхні представники, а також залучені Конституційним Судом України до участі у розгляді справи органи та посадові особи, свідки, експерти та перекладачі.

Неявка з поважної причини учасника конституційного провадження на пленарне засідання або на засідання Конституційного Суду України може бути підставою для відкладення розгляду справи.

У разі повторної неявки з поважної причини учасника конституційного провадження на пленарне засідання або на засідання Конституційного Суду України Конституційний Суд України може прийняти рішення про розгляд справи на відповідному засіданні за його відсутності.

У разі неявки без поважної причини учасника конституційного провадження Конституційний Суд України приймає рішення за його відсутності.

Стаття 56. Мова конституційного провадження

У Конституційному Суді України провадження ведеться, рішення, ухвали приймаються, висновки даються та оприлюднюються державною мовою.

Учасники конституційного провадження, які не володіють державною мовою, мають право користуватися послугами перекладача.

Про свої наміри користуватися послугами перекладача учасники конституційного провадження своєчасно повідомляють Конституційний Суд України.

Стаття 57. Строки конституційного провадження

Строк провадження у справах за конституційними поданнями не повинен перевищувати трьох місяців.

У разі провадження за конституційним поданням, яке визнано Конституційним Судом України невідкладним, строк розгляду такого подання не повинен перевищувати одного місяця.

Строк провадження у справах за конституційними зверненнями не повинен перевищувати шести місяців.

Строки конституційного провадження починають обчислюватися з дня прийняття процесуальної ухвали про відкриття конституційного провадження у справі.

Стаття 58. Об'єднання конституційних проваджень

У разі якщо до Конституційного Суду України надійшло кілька конституційних подань, конституційних звернень, що стосуються того самого питання, вони об'єднуються в одне конституційне провадження у справі.

Стаття 59. Відшкодування витрат учасникам конституційного провадження

Витрати учасників конституційного провадження відшкодовуються з бюджетних коштів за рішенням Конституційного Суду України.

Стаття 60. Державне мито

Конституційне подання або конституційне звернення надсилається до Конституційного Суду України без стягнення державного мита.

Якщо неодноразове направлення конституційного подання, конституційного звернення з того самого питання, що вже розглядалось у Конституційному Суді України, є зловживанням правом, Конституційний Суд України після прийняття рішення про відмову у відкритті провадження у справі може прийняти рішення про стягнення з суб'єкта права на конституційне подання, конституційне звернення державного мита у розмірі, встановленому законом.

Глава 8**Рішення і висновки Конституційного Суду України****Стаття 61. Рішення Конституційного Суду України**

Конституційний Суд України за результатами розгляду справ щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим приймає рішення.

Конституційний Суд України може визнати неконституційним правовий акт повністю або в окремій його частині.

У разі якщо в процесі розгляду справи за конституційним поданням чи конституційним зверненням виявлено невідповідність Конституції України інших правових актів (їх окремих положень), крім тих, щодо яких відкрито провадження у справі, і які впливають на прийняття рішення чи дачу висновку у справі, Конституційний Суд України визнає такі правові акти (їх окремі положення) неконституційними.

Стаття 62. Висновок Конституційного Суду України

Конституційний Суд України дає висновки у справах з питань:

офіційного тлумачення Конституції України та законів України;

про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

Стаття 63. Прийняття рішень і дача висновків Конституційним Судом України

Рішення приймаються, висновки даються Конституційним Судом України поіменним голосуванням шляхом опитування суддів Конституційного Суду України.

Пропозиції суддів Конституційного Суду України до проекту рішення чи висновку голосуються у порядку надходження.

Судді Конституційного Суду України не мають права утримуватися від голосування.

Рішення і висновки Конституційного Суду України мотивуються письмово, підписуються окремо судьями Конституційного Суду України, які голосували за їх прийняття і які голосували проти їх прийняття, та оприлюднюються. Вони є остаточними і не підлягають оскарженню.

Підписання суддею Конституційного Суду України рішення, висновку Конституційного Суду України є обов'язковим.

Стаття 64. Окрема думка судді Конституційного Суду України

Окрема думка судді Конституційного Суду України, який підписав рішення чи висновок Конституційного Суду України, викладається суддею Конституційного Суду України у письмовій формі і додається до рішення чи висновку Конституційного Суду України.

Стаття 65. Зміст рішення Конституційного Суду України

Рішення Конституційного Суду України містить:

- 1) найменування рішення, дату і місце прийняття, його номер;
- 2) персональний склад суддів Конституційного Суду України, які брали участь у розгляді справи;
- 3) перелік учасників судового засідання;
- 4) зміст конституційного подання;
- 5) повну назву, дату прийняття, порядковий номер, за яким органом, посадовою особою прийнято правовий акт, конституційність якого розглядається;
- 6) положення Конституції України, якими керувався Конституційний Суд України при прийнятті рішення;
- 7) мотивувальну частину рішення;
- 8) резолютивну частину рішення;
- 9) обов'язкове зазначення того, що рішення Конституційного Суду України є остаточним і оскарженню не підлягає.

Стаття 66. Зміст висновку Конституційного Суду України

Висновок Конституційного Суду України містить:

- 1) найменування висновку, дату і місце дачі висновку, його номер;
- 2) персональний склад суддів Конституційного Суду України, які брали участь у розгляді справи;
- 3) перелік учасників судового засідання;
- 4) зміст конституційного подання, конституційного звернення;
- 5) положення Конституції України, якими керувався Конституційний Суд України при дачі висновку;
- 6) мотивувальну частину висновку;
- 7) резолютивну частину висновку;
- 8) обов'язкове зазначення того, що висновок Конституційного Суду України є остаточним і оскарженню не підлягає.

Стаття 67. Офіційне оприлюднення рішень і висновків Конституційного Суду України

Рішення і висновки Конституційного Суду України підписуються не пізніше семи днів після прийняття рішення, дачі висновку. Рішення і висновки Конституційного Суду України офіційно оприлюднюються наступного робочого дня після їх підписання.

Рішення і висновки Конституційного Суду України разом з окремою думкою суддів Конституційного Суду України публікуються у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

Стаття 68. Підстава для відкриття нового провадження у справі

Конституційний Суд України відкриває нове провадження у справі при виявленні нових обставин по справі, які не були предметом його розгляду, але які існували на час розгляду і прийняття рішення або дачі висновку в справі.

Стаття 69. Обов'язковість рішень і висновків Конституційного Суду України

Рішення і висновки Конституційного Суду України рівною мірою є обов'язковими до виконання.

Стаття 70. Порядок виконання рішень і висновків Конституційного Суду України

Копії рішень і висновків Конституційного Суду України надсилаються наступного робочого дня після їх офіційного оприлюднення суб'єкту права на конституційне подання чи конституційне звернення, з ініціативи якого розглядалася справа, до Міністерства юстиції України, а також до органу влади, що прийняв правовий акт, який був предметом розгляду в Конституційному Суді України.

У разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку.

(Офіційне тлумачення положень частини другої статті 70 див. у Рішенні Конституційного Суду № 15-рп/2000 від 14.12.2000)

Конституційний Суд України має право зажадати від органів, зазначених у цій статті, письмового підтвердження виконання рішення, додержання висновку Конституційного Суду України.

Невиконання рішень та недодержання висновків Конституційного Суду України тягнуть за собою відповідальність згідно з законом.

Розділ III**Особливості конституційного провадження****Глава 9****Провадження у справах,
передбачених пунктом 1 статті 13 цього Закону****Стаття 71. Направлення конституційних подань**

Суб'єкти права на конституційне подання, визначені у статті 40 цього Закону,

направляють до Конституційного Суду України конституційні подання, в яких викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Суб'єкти права на конституційне подання призначають до трьох представників для участі у розгляді справи.

Стаття 72. Участь у конституційному провадженні

Конституційний Суд України обов'язково залучає до участі в провадженні у справі представників органів влади, акти яких оспоруються за конституційним поданням щодо їх конституційності.

Стаття 73. Рішення у справах

Конституційний Суд України приймає рішення щодо конституційності актів, зазначених у пункті 1 статті 13 цього Закону.

У разі якщо ці акти або їх окремі положення визнаються такими, що не відповідають Конституції України (неконституційними), вони оголошуються нечинними і втрачають чинність від дня прийняття Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

Стаття 74. Врегулювання правовідносин, що виникли внаслідок дії акта, визнаного неконституційним

Конституційний Суд України може вказати на преюдиціальність свого рішення при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії неконституційного акта.

Глава 10

Особливості провадження у справах щодо конституційності правових актів, що викликають спір стосовно повноважень конституційних органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування

Стаття 75. Підстави для конституційного подання

Підставою для конституційного подання є наявність спору стосовно повноважень конституційних органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, якщо один із суб'єктів права на конституційне подання, визначених у статті 40 цього Закону, вважає, що правові акти, зазначені в пункті 1 статті 13 цього Закону і якими встановлено повноваження зазначених органів, не відповідають Конституції України.

Стаття 76. Право на участь у справі

Кожний із суб'єктів права на конституційне подання, визначених у статті 40 цього Закону, може звернутись до Конституційного Суду України з конституцій-

ним поданням стосовно повноважень конституційних органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування на будь-якій стадії конституційного провадження, якщо він вважає, що рішення Конституційного Суду України у справі може вплинути на обсяг їх повноважень.

С т а т т я 77. Резолютивна частина рішення

У резолютивній частині рішення Конституційного Суду України дається висновок щодо конституційності правового акта, яким встановлено повноваження конституційних органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування.

Г л а в а 11

Особливості провадження

у справах щодо конституційності актів

**про призначення виборів, всеукраїнського референдуму
чи місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим**

С т а т т я 78. Строки направлення конституційного подання

Конституційне подання з питань дачі висновків щодо конституційності актів про призначення виборів, всеукраїнського референдуму чи місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим може бути направлено до Конституційного Суду України в строк не пізніше місяця від дня офіційного оголошення дати призначення, відміни або відстрочення у встановленому порядку виборів, всеукраїнського референдуму чи місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим.

С т а т т я 79. Предмет розгляду

Конституційний Суд України розглядає питання щодо конституційності правових актів Верховної Ради України, актів Президента України та правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим про призначення виборів, всеукраїнського референдуму чи місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим.

С т а т т я 80. Участь у конституційному провадженні

Конституційний Суд України може залучити до участі у розгляді справи представників органів, які призначили вибори, всеукраїнський референдум чи місцевий референдум в Автономній Республіці Крим, та органів, на які покладено обов'язки щодо проведення виборів чи референдумів, представника Центральної виборчої комісії, а також представників органів влади, органів місцевого самоврядування чи органів, на які покладено повноваження щодо проведення виборів, референдумів.

У разі необхідності Конституційний Суд України може залучити до участі у розгляді справи представників політичних партій, інших об'єднань громадян.

С т а т т я 81. Резолютивна частина рішення

У резолютивній частині рішення Конституційного Суду України дається висновок щодо конституційності актів про призначення виборів, всеукраїнського референдуму чи місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим.

У разі визнання таких актів неконституційними у рішенні Конституційного Суду України зазначається про припинення діяльності всіх органів, які були створені для проведення цих виборів чи референдумів, про знищення бюлетенів, агітаційних матеріалів і про припинення фінансування заходів щодо проведення виборів чи референдумів та повернення в доход держави перерахованих, але не використаних коштів.

Глава 12

Особливості провадження

у справах щодо відповідності положень чинних правових актів, зазначених у пункті 1 статті 13 цього Закону, конституційним принципам і нормам стосовно прав та свобод людини і громадянина

Стаття 82. Підстави для порушення питання про відкриття конституційного провадження

Підставами для порушення питання про відкриття провадження у справі щодо відповідності норм чинного законодавства принципам і нормам Конституції України стосовно прав та свобод людини і громадянина є:

- 1) наявність спірних питань щодо конституційності прийнятих і оприлюднених у встановленому порядку законів, інших правових актів;
- 2) виникнення спірних питань щодо конституційності правових актів, виявлених у процесі загального судочинства;
- 3) виникнення спірних питань щодо конституційності правових актів, виявлених органами виконавчої влади у процесі їх застосування та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини у процесі його діяльності.

Стаття 83. Питання конституційності, що виникають у процесі загального судочинства

У разі виникнення у процесі загального судочинства спору щодо конституційності норми закону, яка застосовується судом, провадження у справі зупиняється.

За таких умов відкривається конституційне провадження у справі і справа розглядається Конституційним Судом України невідкладно.

Глава 13

Особливості провадження у справах

щодо конституційності правових актів, якими суперечливо регулюється порядок реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина

Стаття 84. Предмет конституційного провадження та порядок його відкриття

Предметом конституційного провадження у справах щодо конституційності норм законів, якими суперечливо регулюється порядок реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина, є вирішення спірних питань щодо консти-

туційності норм двох чи більше законів або актів міжнародного права, визнаних обов'язковими на території України, що встановлюють різний порядок реалізації одних і тих самих конституційних прав та свобод, чим суттєво обмежуються можливості їх використання.

Стаття 85. Порядок відкриття провадження у справі та особливості змісту рішення

Конституційне провадження у справі відкривається за ініціативою суб'єктів права на конституційне подання, визначених у статті 40 цього Закону.

У рішенні Конституційного Суду України визначається, норми якого закону є конституційними, а якого — неконституційними і нечинними.

Глава 14

**Провадження у справах,
передбачених пунктом 2 статті 13 цього Закону**

Стаття 86. Предмет провадження у справі

Конституційний Суд України розглядає справи і дає висновки щодо конституційності:

- 1) чинних міжнародних договорів України;
- 2) міжнародних договорів України, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість.

Стаття 87. Дача висновків щодо конституційності чинних міжнародних договорів

Питання щодо конституційності чинного міжнародного договору розглядається Конституційним Судом України за конституційним поданням Президента України, Кабінету Міністрів України.

У разі дачі висновків про невідповідність міжнародного договору Конституції України Конституційний Суд України у цьому ж провадженні вирішує також питання щодо неконституційності цього договору чи його окремих частин.

Стаття 88. Дача висновків щодо конституційності міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість

Питання щодо конституційності міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, розглядаються Конституційним Судом України за конституційним поданням Президента України, Кабінету Міністрів України до прийняття Верховною Радою України відповідного закону.

Відкриття конституційного провадження у цих справах зупиняє розгляд Верховною Радою України питання щодо надання згоди на їх обов'язковість.

Стаття 89. Розгляд справ щодо конституційності правових актів про набрання міжнародними договорами чинності для України

Питання щодо конституційності правових актів Верховної Ради України, Президента України або Кабінету Міністрів України про набрання міжнародними до-

говорами чинності для України розглядаються Конституційним Судом України відповідно до пункту 1 статті 13 за конституційними поданнями суб'єктів, визначених у статті 40 цього Закону.

Під час розгляду справи щодо конституційності правового акта, зазначеного у частині першій цієї статті, Конституційний Суд України одночасно дає висновок щодо конституційності міжнародного договору України, що набрав чинності за цим правовим актом.

Глава 15 **Провадження у справах,** **передбачених пунктом 3 статті 13 цього Закону**

Стаття 90. Відкриття конституційного провадження у справі щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту

Підставою для відкриття конституційного провадження у справі є конституційне подання Верховної Ради України з питання дачі висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

До зазначеного конституційного подання Верховної Ради України додаються такі документи та матеріали:

щодо ініціювання питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

про створення та роботу спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування, висновки і пропозиції цієї комісії;

про розгляд Верховною Радою України висновків і пропозицій тимчасової слідчої комісії;

рішення Верховної Ради України про звинувачення Президента України у вчиненні державної зради або іншого злочину;

рішення Верховної Ради України про звернення до Конституційного Суду України.

Стаття 91. Закриття конституційного провадження

Відставка за власним бажанням Президента України, якому пред'явлено звинувачення, є підставою для закриття конституційного провадження у справі.

Притягнення цієї особи до судової відповідальності здійснюється в такому разі у загальному порядку.

Стаття 92. Висновок Конституційного Суду України

Конституційний Суд України дає висновок у справі щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту відповідно до частини шостої статті 111 Конституції України.

Глава 16
Провадження у справах,
передбачених пунктом 4 статті 13 цього Закону

Стаття 93. Підстава для конституційного подання

Підставою для конституційного подання щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є практична необхідність у з'ясуванні або роз'ясненні, офіційній інтерпретації положень Конституції України та законів України.

У разі відкриття конституційного провадження у такій справі Конституційний Суд України повідомляє про це у десятиденний строк суб'єктів права на конституційне подання, які звернулися з таким поданням.

Стаття 94. Підстава для конституційного звернення

Підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод.

Стаття 95. Резолютивна частина висновку Конституційного Суду України

У резолютивній частині висновку Конституційного Суду України офіційно тлумачаться положення Конституції України та законів України, щодо яких було подано конституційне подання чи конституційне звернення.

У разі якщо при тлумаченні Закону України (його окремих положень) була встановлена наявність ознак його невідповідності Конституції України, Конституційний Суд України у цьому ж провадженні вирішує питання щодо неконституційності цього Закону.

Розділ IV
Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. З набранням чинності цим Законом втрачають чинність Закон України від 3 червня 1992 року «Про Конституційний Суд України» зі змінами від 4 лютого 1993 року та Постанова Верховної Ради України від 3 червня 1992 року «Про порядок введення в дію Закону України «Про Конституційний Суд України».

3. Юрисдикція Конституційного Суду України з питань про відповідність Конституції України (конституційність) поширюється на:

1) закони України, крім законів України про внесення змін до Конституції України, які набрали чинності, та інші правові акти Верховної Ради України, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, прийняті після набуття чинності Конституцією України;

(Підпункт 1 пункту 3 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Законом № 79-V від 04.08.2006)

2) (Положення підпункту 2 пункту 3 розділу IV в частині віднесення до юрисдикції Конституційного Суду України питань про відповідність Конституції України (конституційність) правових актів органів Верховної Ради України визнане таким, що не відповідає Конституції України, крім нормативних актів Президії Верховної Ради України, прийнятих до набуття чинності Конституцією України на підставі Рішення Конституційного Суду № 2-зп від 23.06.97) закони України та інші правові акти Верховної Ради України, її органів, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, прийняті до набуття чинності Конституцією України;

3) усі чинні міжнародні договори України або ті міжнародні договори, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість.

4. Конституційний Суд України починає приймати конституційні подання і конституційні звернення до розгляду з 1 січня 1997 року.

5. Засідання Верховної Ради України для складання присяги судьями Конституційного Суду України призначається не пізніше ніж через місяць після першого призначення суддів Конституційного Суду України.

6. Перше спеціальне пленарне засідання Конституційного Суду України для обрання Голови Конституційного Суду України скликається у день складення присяги судьями, які утворюють повноважний склад Конституційного Суду України.

Це засідання проводиться під головуванням найстаршого за віком судді Конституційного Суду України.

7. До вирішення Верховною Радою України питання про створення комітетів Верховної Ради України функції Комітету Верховної Ради України, визначені у частині другій статті 7 цього Закону, виконує постійна Комісія Верховної Ради України.

8. Витрати на утримання Конституційного Суду України, що будуть провадитися до 1 січня 1997 року, здійснюються за рахунок Верховної Ради України з відшкодуванням цих витрат з резервного фонду Кабінету Міністрів України.

9. Кабінетом Міністрів України у тримісячний строк від дня набрання чинності цим Законом надається у місті Києві окремий будинок для розміщення Конституційного Суду України, його підрозділів і служб, здійснюється його устаткування, а також вирішуються питання щодо фінансового і матеріально-технічного забезпечення діяльності Конституційного Суду України.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 16 жовтня 1996 року
№ 422/96-ВР

Над випуском працювали:

Катерина Пігнаста
Олена Пазенко
Любов Лавриненко
Луїза Ляшко
Святослав Караваєв
Вікторія Зарецька
Михайло Черненко

Здано до складання 01.11.2006. Підписано до друку 15.12.2006.
Формат 70×100/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 9,72. Умовн. друк. арк. 9,75. Наклад 3 000 прим.
Віддруковано у ЗАТ «Віпол», ДК № 15. 03151, Київ —151, вул. Волинська, 60.
Зам. №